

KRONIKA

OBCE

HOR. PÁŠANY

*Pamätnú lito knihu dala si obec na svoj návrh
spraviť v Ustrednom učiteľskom knihkupedve
v Banskej Bystrici dňa 23. februára*

— 1928 —

za
65 Kčs.

KRONIKA

OBCE

Budelčim pokeleniam

Táto kniha rada by vám ukázala ako naša malá, útulná dedinka Horné Pršany vznikla a žije. Zamysľa ukázať ako stari jej tvorci, naši ctovia nažívali, ako sa podujímali práce, aby ju utvorili a riadili. Táto pamätná kniha založená je na pamiatku estavy prvého desaťročia trvania republiky Československej. Pokiaľ videla de minulosti vďaka vám povie táto kniha, čo sa tu dialo de nášho estobedenia a ako sa staráme o hospodársku a kultúrnu stránku života dnes. Bude pomníkom padlým našim bratom vo svetovej vojne aj pomníkom živým občanom, ktorí ekrem nevinnosti svojho povolania vezmú na seba ochotne akikoliek úlohu a obeť pre obec. Dúkuje každému — aj tu nemenevanému, neznámému — kto by sa zaslúžil o zveladenie tohoto malého celku duší, kto by chcel napraviť, okrášlit toto milé zátisšie krajiny Slovenskej. Nech je táto kniha našej malej obci ku cti a tomu, kto ju bude čítať poučením a povzbudením.

Ladislav Kiešy
uätel

Nehaňte ľud mój, že nemá dejov
slávny svojej minulej sklad;
on ešte peknou kvilne nádejou
budúcnosť má jeho peklad.

Stádkovič.

Geografická Ladislav Grief.

Vznik obce.

Husté lesy pokrývaly vrah v dávnych časoch celú Houchroniu. Tu nebolo lík, ani viáčín a roháč, tie si len naši predkovia promenili z lesa vytýnaním stromov. To mohlo trvať sta a sta rokov.

A tie lesy rástly tak v našom okolí možno ešte aj stedy, keď už Bauska Bystrica bola bohatým mestom. Tam chodievali rebači a uhliari do hory. Starci z našej dediny vedia ukázať kde mali tie uhliari „stuty.“ Na tých miestach stojí dnes už murované domy. Jedna bola vrah tam, kde stojí dom Horných, druhá v Poline, iná u Balce.

Uhliari nocovali v kolibkách pri štítach. Časom postavili si drevené domčeky a žili v nich s rodinami. Okolo domkov si okohli zem, nasadili stromkov

a ostali tu. Takle si vysvetlyjeme vznik našej dediny:

Isťiako o tom, kedy prišli sem tí sľiaci, nevieme nič. Pôjame, že sem prišli dedky v XIII-XIV storočí alebo ešte neskoršie. Nedávno čítal som poznámku, (v knihe Julius Barták, Že minulosti štátnych lesník hospodárstva v okolí Banský Bystrice na strane 48) že dva listy uschovaných v archíve mesta Banský Bystrice a to v slovných listoch toho mesta pripomínajú sa Tršany prvý raz roku 1407. (Mestský archív B. B. fasc. 9/10.) Keď sú Tršany aj v Malachovi (Polná), kto vie na ktorej Tršany ten rok pada. Kto na to píše neskoršie, nech ľahkovo sem nehoj dopíše.

Terazto sme sa chvíľku na pôvode mena tejto obce. Slovo, Tršany je pekné slovenské meno. Nepochybne má naša obec meno Tršany preto, že tu - na višku - často prší. Pomadarcové meno tejto slovenskej dediny bolo Telso Tršány. Preto Maďari slovenské mená pomadarcovali uči nás Kmet v svojej knihe „Viloba Litva“ na strane 112 takto:

Už samé mená miestne dokazujú nad slnce jasnejšie, že Slováci tu bývali za doby kamennej, teda dávno, dávno pred Kristovým narodením, keďže Maďari pristáhovali sa, než ešte máť ani 900 rokov (Fr. Jasinsk.) Známa je príčina, prečo Maďari silou mocou namáhajú sa vôľto falšovať a nás potisnúť

a podstatit na svoj miesto, ako nejaki nedochádza: han-
 bia sa totiž či sú v Európe najmladším národom a ani
 nie z indoeurópejského plemena, ale z asiatskeho a mon-
 golskeho.

Ich dejepisci tak túžili by predstaviť dejepis,
 ako čoby pred nimi niečo nebolo bývalo v Uhorsku;
 ako čoby sa tu kresťanstvo, ba život len s nimi bol
 započal, ale to je nie pravda. Lebo tu panovala sú-
 dáno pred Maďarmi vysoká kultúra národne slovenská
 a kresťanská, panovaly kniežata a králi. Ale v
 školách nesmá o tom deti ani počuť, ani spomenúť
 meno Slovákov. Školy nie sú školami umenia, ani
 hostoly miestami chodby Božej, ale gramatikami
 ríci maďarskej, a potupovaním otcov a matiek pred
 vlastnými deťmi. Umierákom cenzorú nám na
 všetkých náčiatk.

Osiklivý a aj v útroboch urážajúci a pobu-
 rujúci spis (druhá učienca!) Dr. Jozefa Kőrösyho
 a Felvidék elítéléséről - poslovenčenie vraj Hornákov-
 purom do čeli a klamu máčanjm ukenstvu túri
 proti slovenskému národu a hácha k jeho ry-
 kyrovinia. - Pred tým vraj všetko bolo maďarské
 (snáď od stvorenia sveta) ale Tataři a Turci vynu-
 čili Maďarov. (Na čo sa dali, keď sú takí silní?!)
 Práve Slovákov vygničili? A vypustatene' obec

reludnati v raj Slováci, o ktorých že ani nevedia, kde sa vrali.

Tá strana Kmetov, obiloby, pomadáčovania slovenských miest/slovenských dedín nech tu stojí ako verný odtisk minulosti pre budúce pokolenia.

Príbehy pred prievratom.

O starodávnych jednoduchých časoch, keď vykonávaly sa sudy úcty a tresty vyplácaly sa zväčša bez všetkých trov a kradkladne, rozpráva sa, že u nás túž nechýbala hlada, do ktorej odsúdili a zavukli hneď toho, kto sa previnil proti poriadku obecnému. Stála vraj pri tej stene zvonice sa Slovňých. Boly to dva dubové stĺpy spojené dachami, na ktorých bol otvor, kde zavukli kladu. Keď vyhotár odsúdil viníka za väčší priestupok, tú kladu mu aj polievou priostutiti. Kaverntý, nešťastník o hlade medzi známymi, vytažený na oči všetkým dobre nešorel od kaulby. Po tej hlade dnes niet už tu ani pamiatky.

Boly časy — a ná je to vraj dávno — že tu porcie inkasovali na roová. Rychtár porcie neaprisoval nikomu do knižky, lebo stady bolo málo atramentu

a ešte menej ľudí znalých písania! Zapísal to
tedy rovádom na rychtársku palicu. Závesy na pa-
lici rychtárovej srovnávaly sa so závesmi na driechu
poplatníka. Ba keď sa chlapom v krčme väčšie po-
minuly, aj pilo sa na rováď.

Obyčania spomínajú, že pred 60.-70. rokmi
boli v tejto dedine osadení Ligáni.

Blízko dediny na Obzore stojí od dávna
pri hrobke stĺp s obrázkom, ako ho tu vidno na prí-
lepony fotografii. Roku 1925 nahradili starý, na-

hnutý stĺp bratia Snophovi Allynárovi s ich sýčkom
novým kubcom, aby táto pamiatka prešla ďalej.
Stĺp s obrázkom stojí tam naj na pamiatku div-
nej udalosti. Keďže neho medzi cestami sú hroby
dvanástych Rusov, ktorých naj jedom chlap na tom
mieste ukrytý postrelal za revolúcie v roku 1848.

Até neví, mih povedat určite, či sa to stalo vtedy, a či
 poradyše, len to hrdia, či tu boli Rusi. ^{z dedine} Ti ~~sa~~ ^{sa} vraj aj
 poci volali, keď im daktu nechcel dat' žišt'.

Do pricvatu, od tých čias, na ktoré sa možno
 ešte rozpamätat', boli rychtármi o tejto dedine:

1. Ján Snopko, vjše 10 rokov
2. Ján Riečan Šal., asi sa 3 roky
3. Juraj Riečan, sa 3-6 rokov
4. Martin Dobrota Káčár, sa 5 rokov
5. Juraj Snopko Kanonier, sa 6 rokov
6. Juraj Včár,
7. Ján Snopko Horný Starý, sa 25 rokov
8. Ján Riečan Umár, sa 3 roky
9. Ondrej Snopko Bečko, sa 3 roky
10. Juraj Snopko Kanonier, sa 3 roky
11. Juraj Riečan Kaprál, sa 6 rokov
12. Ondrej Dobrota Staro, sa 3 roky.

Obec spravovali trojč: rychtár, pričiarňuj' a pougár. Niekto
 už sa včárať - prebudli k nim vivilisti. Ján Snopko
 Starý zúčastoval s tejto správou, keď som sa ho vypytoval
 na tie časy p' koncume, takto: „Moj, Duro ^z rychtár, a
 ja vivilo ^{*)} voládkami eľli dedinu.“ Do pricvatu mala
 správu obec v rukách „obecná vivilnosť.“ Skladala sa
 z 12 členov a to z 6 takých, čo platili najviac daní
 a z 6 volených na 3 roky.

*) Juraj Včár, úcty o tom vede.

**) vivilo = vivilista

Jediné, čím by sa bola maľarská vláda našej malej obce zaslúžila, bolo to, že ponúkla roku 1915 veľkú subvenciu na postavenie vodovodu. Dávala 2.000 K a obec mala dolžiť len 1.200 K. Ke stídajúca naša „obecná vrchnosť“ neodhlasovala ani to, s vyhovorkou, keď nepomohli starí bez vody, že sa musia zaoberať aj mladí bez vodovodu. A tak hynieme dosiaľ bez riadnej pitnej vody.

Riadnej vody do obce sme nemali a ani dosiaľ nemáme. Obec platila do roku 1928 5% prirážok na maľachovskú riviéru a pri starobe tej vody bola povinná podľa zápisnice z 15. augusta 1901 14 pracovných dní a 172 ručných prác.

Dni oslobodenia.

Vzpajúť z histórie poučenia, posilu a nádej došli sa Slováci 28. októbra 1918 spoločným odbojom s bratmi Čechmi slobodnej vlasti. To videla v tých dňoch doba, ktorá našu básniu a spisovateľia dárno už vyčakávali. Tak Gladkovič v proročkej básni Poticha, ktorej splnenia sa on

nedožil, napísal :

„Či neplač, mati, mati naša drhá!
 Kájde ten mrak, čo tvoje slnce kryje,
 Pre deti tvoje príde doba blhá.
 Málo kto je tvoj, ale každý verný,
 Čo svedomie si radou neračierni;
 Spjedno srdce ešte k tebe bije,
 Odhodlanosť je, čo sa vyslobodí,
 Túto nádejú — nádeja čim splodí,
 A činom slávnym rod tvoj čas živí! —
 I neplač teda mati naša drhá,
 Kájde ten mrak, čo tvoje slnce kryje,
 A tebe, tvojim príde doba blhá!“

A púšťa. K tomu Slovenskovi riadky napísané roku 1907: „Príde doba spásy! Čakáme ňu z dávna, ako otecni ňu verne čakali.“

Túto chvíľu prívratu v našej dedine a na okolí opisuje náš občan Ján Imrich Mlynár — teraz starosta obce — takto: Udalosť toho významného dňa sú nám v živý pamäti. Už keď sa vracali vojaci z frontu do dediny, tušili občania amenú. Takže je opísal to pohoopenie, keď sa roznieslo, že sme slobodní, že nepatíme viac k tým, ktorí náš národ tupili a utláčali. Keď bolo vyhlásené, že bude 8. decembra v Radovani ľudové shro-

maidenie a rečníť budú po slovensky, naši občania
išťi tam hľúne počúvať.

Kým prišlo československé vojsko, strážiť
chlapci z našej dediny vojenské skladisko, praehárňu.
Ka to dostávali obuo a slušný plat od Národnej
stráňi v Banskuj, Bystrici. Veliťelom stráňi bol
spáseca našej školy Ján Slovák.

Na vyhlášku ministra Slovákua sa dob-
rovolne do služby vojanskej prihlásiť: Ján Čičiak
a Ondrej Štopko Adamovic ku piátemu pluku slodoty
a v čase bolševického vpádu Ján Štopko Mlynár a
Ján Štopko Medák ku 16. pluku.

Bolševický vpád.

Bola tureňa sobota v roku 1919. Chalúpkym
vyhlielení, orajbani, koláčov napicini. Čekáovaly sa ke-
starostne tureňe sviatky. V tom orvalo sa z diat-
ky temní duneni a do dediny vohádzali francúzske
legionári, medzi nimi mnoho Slovákov. Videni út-
nikom z Bodvane pochodovali ku Kremnici. Naši
občania unavených vojakov vďačne ponúkali všetkým,
čo mali. Nosili im chlieb, mlieko, koláče a keď sa
oddýchnuť a nasýťeni vojaci poklesali ďalej, pomáhali

im vyhášať na Kopanice kulomety a kuchyňu, lebo
je pora dedince úzka, poľná cesta. Tu napadlo vo-
lakomu, či nemali ísť miestom Kremnice do Kremnic-
ky. Ale keď to čítal, badal, či zle vidie a vojaci
pošli, náhle smirol a ukryl sa ďalšie v štolskom
fende. Tak sa z Fred Závoru mátil.

V dedine ľud každý začal snášať do piv-
nice, čo nechcel nechať na pospas bolievikom, kopaly
sa jamy v štóloch a samurivaly kamením. Keď
v nedeli íti niektorí do kostola, než bol bolievický,
pancierový slah so Utkanovj. Štátek z dediny
vyriešli do hŕ na lidenici. Koloval chýr, že každý
chlap, ktorého polapia bolievici, bude musieť s nimi
bojovať. Na Otrac a na Lipínku sa vyhnulo
viacero z dediny a po cele dni tam perorovali. Každú
noc boli prichytaní na útek. Tak to viselo do piatku
rána. Medzi tým časom prichodili do našej dediny
boji, strhaní, ranení vojaci. Jedni rozprávali, že
ich hŕň zriehotanim vyradil a bol dva dni v blude
v badínskej hore ukrytí.

Kirche

naša malá obec je prevárané evanjelická. Podľa

sčítania ľudu v r. 1920 bolo tu 259 duší a z nich
188 evanjelikov augsburgského vyznania a 71 katolíkov
rímskych. Napriek tomu, že sú tu občania dvojaký,
vždy, sovíni spolu narážajú pri svojí, chudobe a doľute.

Evanjelici, počtom silnejší, majú od dávna
zvonnicu, z ktorej malý zvon povolá k modlitbe, aj
odpovedá na posledný, ešte tak svojích občanov
evanjelikov, ako katolíkov. Sú filiou matkovského

radvaňský, ku ktorej sme viazaní platením cirkevnej dane
múčnej kvintom + Radvaň. Na žiadosť občanov
odberia sa služby Božie pánom farárom jeden - dookraj
sovíni v škole. Tu sa najkrajšie dokumentujú snášanlivosť

evanjelikov a katolíkov a ústúpnosť tým, že sa pokúšajú
nosti súčasťou aj katolíci.

Od roku 1858 do roku 1895 bola v obci cirkevná
evanjelická škola. Strabúdrogje, drabí občania, že ju
vzal veľký básnik slovenský, náš duchovný otec
v Radvani. Ten veľký pevec tiež rodnú učil
umením a tejto obci vstal stánek kultúry, školy.
Núž neak sú mu tieto riadky prijavom našej
srdcovej vďaky. Bol to „sladký slávik Sobotnia“
Andrej Sládkovič. Popri Sládkovičovi zastúpiť si vďač-

ANDREJ SLÁDKOVIČ.

nej, spomienky aj vtedajší hráľovský hora a Orlitack
 Ludevit Halliarsky, ktorý obetave prepel okrem malachovský,
 aj na našu cirkevnú školu a to mielen drevom, ale vraj,
 aj hotojmi peniazmi 60 zl. sám. To je v stručnosti všetko,
 čo som počul o starý škole.

Ochotnicke divadlo.

V duchu doby poprevratový a za príkladom
 iných dedín na Slovensku nerastala ani naša mala de-
 dina. Keď sa vracali naši z Malachova obdrení a odu-
 šovenení úspešným predstavením Urbánkoveho „Kameného
 chodníka“, ponukli sa i ushovoriť, čo vykonajú všetko,
 len aby sa aj u nás mohlo hrať divadlo a tak aby
 aj nás usedia a ruami z okolných dedín mohli pri
 takej príležitosti ponavštevovať, do našej dediny prísť a
 pobaviť sa.

Dotiaľ sa tu pred prevratom divadlo nebralo. Vy-
 brala sa veselohra Jozefa Helleho „Kubo“ a ochotní na-
 cvičila pod vedením pána správcu Jána Hovátha.
 Napochytr nebolo možno postaviť si vlastnú javisko, pre-
 to odohralo sa na javisku porúčanom z Kremnícky za
 100 korún. Úspech tohoto prvého predstavenia bol
 veľký, porohudivý. Z okolitých dedín dohrnuli sa mno-

ho hosti, takú sa krato za deň dva razya krubý
príjem odhaduje sa do pol druhého tisíce korún. To bolo
2. mája 1920.

Ľnoď sa tým pripravovala sa Utáňkova hra
„Kormajún“ a súčasne aj nové vlastné javisko. Tisáriske
práce vykonal Matěj Snopko Klínock z Tisian - teraz
v Amerike - mal za se riadne zaplatení a stravní od
pána učiteľa Horvátha. Materiál a peniazí shivali po
dedine a dom do domu Juraj Dobrota Káichár a Ján Dobro-
ta Budinčan nahovarajú a presvedčujú občianov, že to bu-
de len pre nás a pre naše deti. A občiania dávali

ochotne plátne, vecia (aj papicové) a peniazí po 5 i 10
korún. Tu kvitujeme ochotu každého, kto prispel harkou,
klíncom, prácou, či firmou a voláť pánu správcom Hor-
váthovi za značnú peňažnú obet, vedenie celj práce, strá-
novanie tisára, zápisom na večnú pamät noým

pokoleniam. Malbu kulisi a opov vykonal pán Jozef Mikšič, ml. za dost nízkou cenu tisíc korún. A tak v júli 1920 na novom vlastnom javisku zahrali Ukáňkov Rozmarín.

Od toho času hrávalo sa pravidelnejšie a to aspoň raz-dva razy do roka. Tornam odohraných hier môže milý čitateľ nájsť v školskej kronike. - Hrávalo sa v učebnej sieni lunajšej školy, ktorá je 10 m dlhá a 6 m široká. Jednako však po postavení javiska nebolo dost miesta pre obec-
stvo. Keď k nám prišli rôdny hostia i zo susedných dedín z Malachora, z Radvane, z Kamničky, ba i z Kúlik. Tého dňa keď sa hrálo bývalo u nás útulnejšie a veselšie, bo každý čakal návštevu z okolia. Po každodennej tondy a lopotnej práci veľmi dobre padne poriešiť sa veselých v krojoch vyotľikaných horcov, počúť spev a hudbu alebo si zatancovať.

Mávali sme zväčša našich domácich hudobníkov, ktorých môžete na fotografii na predošlej strane vidieť a poznat. Tie časy keď aj týchto našich murikantov čierna sem prikryje a nebude už pamätníka, čo by ich poznal, pomenujem ich z ľava na pravo: stojaci (bez husiel) Ján Dobrota Badinčan, druhý Ondrej Chrobák, tretí Ondrej Riečan, v prostriedku Ondrej Snopko Turvíc, pri ňom Ondrej Ondrejka (Chruštik), ďalej Matej Gravec a Matej Chrobák.

Neskorošie, keď sa postavila nová budova potravného družstva, zavolali sme si z času na čas aj cigánsku hudbu zo Slovenskej Lúče, z Ulmanky a i. Ba drakrát mali sme aj modernú hudbu jazz zo Sasovej. Klavír k nej požičal pán učiteľ Šief.

Prájem obci Hor. Trsany krajina bušien ost.

11 mája 1934

Ľuboslav Trsany
obes pátchid

Upeň
Fi
fies

repa

Len miestnosti na tanečné zábavy dlho nebolo, lebo v učebnej sieni, kde bývalo javisko, nemohlo sa dovoliť tancovanie. Muž utiaholi sa hudobníci - ak to bolo v lete - na dvor pána Snopkov. Tancovalo sa aj pri ceste na Obárku, aj Pod Ďávozom. Ale v zime iba v síkromných izbičkách kde bol toho času obchod ako na púhlad u Čorárov, u Čararov a u Snopkov.

Kým sa hrávalo v škole, javisko sa muselo zakaždým rozobrať a povynášať na pozval Školskú, kde bolo často len tak nesvedomite poškodzovanie. Keď sa škridlica polámala pod ťarchou snehu, natieklo na kulisy, rozmočilo farbu na krajoch. V pravidelnej činnosti hatil nás aj nedostatok ochotných ochotníkov, lebo časť mládeže odchádzala do čiech na poľné práce a do služby. P, čo pracujú

v meste po obchodoch, prichodia domov nesko-
ro večer, neskoru na skúšky. Aj nedostatok vy-
trvalosti a nedisciplinovanosť nás rabijala.

Neraz sa aj to stalo, že sa pred generalnou skúš-
kou pre jedného-dvoch orteňových hercov divadlo
rozíslo a tvorby sa rakušpane divadelné knižky,
svetlo a kurivo ostaly ochotnému učiteľovi - re-
žisérovi neuhradené - do daru! Takéto prího-
dy veru rnechucovaly nás a schladzaly naše
nadšenie!

No, načisto nás to predsa len nerne-
chutilo a vždy znova sme sa posbierali a
znova ochotne obetovali!

Už pri staobe novej budovy potrasného
divištva plánovali sme si založiť divadelný
kružok a tak zorganizovať našich ochotní-
kov k plánovitejšej práci. Poukazovali sme na
to, že i v nízednom Malachove majú kružok
divadelný, že sa o kružku práca lepšie delí
aj lepšie darí. Mali sme už aj poskladané
peniare a funkcionárov, ale pokus sa tento
raz ešte nepodaril. Peniare si ochotníci po
odohraní divadla medzi sebou podelili a bo-
lo po kružku. Keď sme tento kružok pranicova-
li a odsudzovali pred občanmi, presvedčili sme

sa o nezaujme alebo len o predstieranom záujme
práve tých občanov, ktorým malo na tom záležať!
Nuž máme z toho pokusu aspoň toto tepké po-
učenie na výstrahu pre mladšie pokolenie!

Pozvanie.

DIVADELNÍ OCHOTNÍCI V HORNÝCH PRŠANOCH
usporiadajú v piatok dňa 1. januára 1932 v št. ľudovej škole

DIVADELNÉ PREDSTAVENIE,

na ktoré ct. adresáta i s rodinou úctive zve poriadateľstvo.

Prednesie sa:

JAKUB A TEKLA.

Ľudová hra v 7 dejstvách. Napísal: Kosmák-Fröhlich. Preložil: Karol B. Žeko.

O S O B Y:

Jakub Máchal, sedliak	Ladislav Čief
Tekla Koliárová, neskôr Máchalová	Ánka Dobrotová
Marsenka, jej chovarica	Žuzka Snopková
Borka, slúžka } u Tekly	Žuzka Riečanová
Ondrej, slúha } u Tekly	Ondrej Dobrota
Procházka, rychlár	Maťej Snopko
Janik, jeho syn	Marín Oravec
Šimon Rosenfeld, ináč Šimek, žid	Ján Dobrota

Začiatok o 5. hodine popoludní. -- Vstupné: I. miesto 5 Kč, II. miesto 4 Kč, na
státie 3 Kč. Čistý zisk sa venuje na rozšírenie obecnej knižnice.

K tejto poročanke našich neorganizova-
ných ochotníkov môžeme si utvoriť obraz o tom,
ako bývaly obsadené úlohy, kedy sa hrávalo, za
aké vstupné atď. K menám tu vytlačujúcim
dokladáme, že chýbi medzi nimi náš milý
spolupracovník - bývalý starosta - Ján Snopko Mlynár,
naš neúnavný pomocník šepkár, nástupca re-
žiséra atď. a nadovšetko i dobrý herec.

Pri tejto príležitosti spomíname si na jeho brata Ondreja Inopku Mlynára, ktorý už v mladom veku musel zopredzi nás odstúť tam, odkiaľ niet návratu.

Bol príkladným hercom-ochotníkom a ranechal medzi nami milú rozpomienku na seba. Jeho pamiatku i tu chceme obživiť a zachovať.

Do budúcnosti čaká vás, milí čitateľa, aby ste si túto odaičnú prácu ochotnícku udržiavali v chode a zdokonaľovali. Ako tí naši starí vedeli obetavosťou nadobudnúť vlastné javisko, vy uhaňte, že držíte krok so svetom a že sa napíšete do tejto kroniky novým javiskom podľa možnosti s elektrickým osvetlením a s účinnosťou organizovancu v divadelnom kružku.

== Obecná samospráva.

Obec naša po skončení svetovej vojny bola spravovaná starostom, 12 členným obecným zastupiteľstvom, 4 člennou obecnou radou volenými na 4 roky. V roku 1918 bol starostom našim pán Ondrej Inopko Maco, roľník, 46 ročný občan. Horné Píšťany administratívne patria k obvodnému notariátu v Radvani nad Honom, k okresnému a bernému úradu v Banskej Bystrici.

O veľkosti a vzraste alebo úpadku obce poučia nás tieto čísla: Pre sčítania ľudu v roku 1910 mala naša obec 43 domov a v nich úhrnom 271 obyvateľov. Ž nich bolo 136 mužov a 135 žien. Podľa náboženstva 197 evanjelikov augst. vyznania a 74 rímsko-katolíkov. Všetko najospol Slováci.

V roku 1920 počet obyvateľov bol tento: v 44 domoch bývalo 254 obyvateľov. Ž nich bolo 124 mužov a 130 žien. Ž toho 184 evanjelikov a 70 katolíkov. - Úpadok tento možno ľahko vysvetliť veľkým počtom padlých vo svetovej vojne.

Pri sčítaní v roku 1930 bolo v domoch obyvateľov. Ž nich bolo mužov žien; x toho evanjelikov a x rím. katolíkov. - Podľa národnosti bolo Slovákov

Chotár našej obce má malú rozlohu. Katastrálna výmera obce je nasledovná

orišiny

zahrad

lúk

pasovísk

hôr

neúžitocnej pôdy

Uštinom

Pôda je majetkom jednotlivcov, urbáru a obce.

Najväčším majiteľom pôdy je urbár.

Pri pozemkovej reforme bolo obci pridelené

Polovné právo na tomto chotári prenajíma obec na verejnej licitácii radvaňskej polovničkej spo-

ločnosti. Pri licitácii v roku 193? bolo prenajaté
 polnočné právo za 1050 korún ročne.

Obciam bolo už dávnejšie (30.I. 1920, č. 80 H. z. a. n.) zákonom uložené, aby sa postarali o založenie a vedenie pamätnej knihy obce. Na tomto mieste dodatočne opíšem ako ako bola založená táto naša obecná kronika. Ulystali sme sa osláviť prvé výročie desiatročného trvania republiky československej. Okrem príležitostnej slávnostnej reči, piesní a vlasteneckých básní pred zahraničným divadlom bolo prečítané prvý raz občanom na javisku aj z tejto kroniky prvé štyri kapitoly. Vázba knihy bola už 23. februára 1928 hotová a stála 65 korún. Založenie obcej kroniky prijali občania s veľkou povďačnosťou a záujmom.

Pamätná
 kniha
 obecná.

Iniciátor tejto pamätnej knihy a prvý kronikár učiteľ Ladislav Čiéf narodil sa dňa 24. septembra 1907 v Ľubietovej. Učiteľský ústav vychodil v Pauskej Bystrici a po složení maturitnej skúšky ustanovený bol 7. septembra 1927 na štátnu ľudovú školu do našej milej obce Horných Príian. Aho mladý závätočný učiteľ bol som tu občanmi vládne prijatý. Dedinku túto som si obľúbil, zaujímal som sa o jej vznik a osudy a z toho vznikla myšlienka a z myšlienky porýchnaný čin založenia obecnej kroniky. Väčierkami po práci shromaždil som si v škole niekoľko starších občanov, vypytoval som sa ich na minulosť našej obce a tak vznikly prví štyri kapitoly.

Práca pilných starostov, notárov, učiteľov a rozvážnych občanov, ak aj nie u vŕtharých a neurvalých ľudí - tak tu v tejto pamätnej knihe - najde milú povďačnosť, odplatu a uznanosť i pamiatku nehynúcu.

Kákonom zo dňa 22. júla 1919, č. 430 Št. z. a. v. nariadené bolo obciam, aby zriadily na ústachtile zabavenie v dlhých zimných večeroch a na puchľbenie vzdelania verejné knižnice. Uplne vybudovaná knižnica má sa

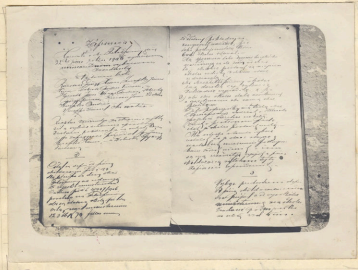
skladat podľa toho zákona a počítorne knih, čitateľne časopisov a počítornej knižnice. Náklad na riadenie a udržiavanie verejnej knižnice hradí politická obec ako riadne výdavky obecne. Naša knižnica obecna bola riadená roku 1925 s 2 a 30 riazanými väzkami. Nemá však riadnej miestnosti ba ani len skrine na umiestenie týchto knih. Knihy sú v školskej skrini a počítava sa v zimnom období týždenné rar. Knižovníkom je učiteľ. Od riadenia vyrástla knižnica viac než dvojnásobne a každoročných príspevkov obec a darov.

Obecná knižnica.

Jedinou verejnou budovou v našej obci je štátna ľudová škola jednotriedna. Túto školu postavil štát roku 1907 nákladom 12.366 korun. Obecný výbor na mimoriadnom zasadnutí dňa 22. júna 1906 zaviazal sa školskú budovu a jej príslušenstvá vždy v dobrom stave udržiavať, školu rar do roka bez veľkej prázdiny vyčistiť, budovu poistiť proti ohňu, platiť príspevkov do penzijného fondu a pod. Pre prípad, že rar príde čas, keď budova školy potrebovať bude nákladnejšie opravy a obec a riadneho rozpočtu by ich nevládala zaplatiť má sa riadiť pri obci školský fond,

Škola.

do ktorého si má obec každoročne istú sumu odkladať. Školský fond má okrem toho i horu, z ktorej v prípade potreby sa časť dreva odpredá.

Reambulácia katastru.

Katastrálna mapa našej obce už dávno potrebovala opravu, lebo sa už mnohé ostredky podelily a na mnohých miestach aj medze popotrebovaly. Katastrálny mernický úrad vyslal roku 1928 dvoch svojich úradníkov, (ing Rimaričič a Lóvyho) aby previedli reambuláciu katastru a zhotovili potom novú katastrálnu mapu obce. Páni inžinieri boli po niektorho mesiacov ubytovaní vo veľkej učiteľovej izbe a večer mu boli milými spoločníkmi, keď sa vracali z chotára. Celý obecny chotár bol revidovaný, znovu zameraný, kopcami označený

a zmapovaný. — O nicholho rokov neskôr
 roku 1935 prišli vložkári od okresného súdu **Vložkári.**
 (p. odúci Šterchl) a dali do poriadku aj vložky
 pozemkovej knihy, o ktorej sa už ani páni
 právotári nevyznali, keď sa niektorá sadzba
 na parcela na licitácii kupovala. — Vložká-
 rom prepustil učiteľ Šief jednu izbu na za-
 riadenie kancelárie, kde sa stránky predvolávaly.

Politické
strany.

Kandidátne listiny k voľbám do obce zostavovali miestne organizácie politických strán. V našej obci boli dve politické organizácie. Politická organizácia sociálne demokratickej strany robotníckej bola počtom silnejšia ako republikánskej strany remeselníckeho a maľovníckeho ľudu. Pomery sa zmenily v roku 1932, keď 23. januára bolo prvé a zakladajúce verejné zhromaždenie miestnej organizácie Slovenskej národnej strany v miestnosti „potrasného družstva“ u Oravcov v radnej izbe. Prítomní: Ľ. Ľ. Martina hlavný tajomník Flóra Staš, šéfredaktor Národných novín Suchanský, pán kaplán Juraj Strielec, pani Čajáková, pán učiteľ Čambel, pán Dooršky, niekoľko národnárov, kmeňovníarov a iní a rečnili o slovenskom nacionalizme a oprávnených požiadavkách Sloveska proti nepravodlivému centralizmu českých strán. Tého dňa založila sa a začala účinkovať miestna organizácia národnej strany autonómistickej a zvolilo sa predsedníctvo. Začiatkom júna 1932 šla už veľká časť obce v sprievode pod slovenskou zástavou ulicami Banskéj Bystrice na manifestačné zhromaždenie, ktoré bolo na voľnom priestranstve pri veľkej

stanici, kde rečnil Martin Rázus, Dr. Miloš Váňo,
prof. Figoš Bytýň a iní. To sa týka našej miest-

nej organizácie
máme milú
pamiatku z účas-
ti na rydare-
ných fotografic-
kých snímkoch
zo sprievodu
mestom.

Pred voľbami
sa v našej obci
rečnilo o prete-
ky. Verili sa
sem na autách
rečníci strany
sociálne demo-

kratickej, republikánskej i národnej. Organi-
zovaných príslušníkov iných strán tu nebolo.
Vámne stranícke sa rybičovali do krajnosti. Do-
lo to aj u nás pred voľbami tak, ako písaly
o tom časť Národné noviny (23. sept. 1931):
„Kde sa časť v obci zahrievajú politická stran-
níčnosť, tam často brat bratovi stane sa ne-
priateľom, tam roľník roľníkovi stane sa

protivníkom, ani nehovoriac o tom, že súlad medzi občanmi a vedúcimi ľuďmi obe notárom, starostom, farárom, učiteľom je dokonale pochovaný. Pracovať starostovi, notárovi, učiteľovi bez súladu je potom tolko, ako zabíjať ducha, dobrú vôľu, najlepšiu snahu vedúcich ľudí a nechať tiecť veci samosprávou svojím dravým prúdom medzi brehmi nechuti, nevoľe, pocitu nevďačnosti a zanevrenia na všetko, čo by bolo v prospech samospráv. Tak to vskutku aj bolo!

Výsledok volieb do poslanckej snemovne a senátu z 19. mája 1935 ukazuje nám smýšľanie občanov v tom čase. Volba sa začala ráno o 8. hodine, volebnou miestnosťou bola škola. Počet všetkých voličov k volbe oprávnených bolo podľa stálych voličských zoznamov 93 mužov a 81 žien, spolu 174, volby sa z nich zúčastnilo 163. - V urne bolo nájdené 163 obálok, z nich jedna s neplatnými listinami. Z nich pripadá na kandidátku čisl. soc. dem. strany 105 hlasov, na kandidátku autonomistického bloku 49 hlasov a na kandidátku čisl. republikánskej strany 8 hlasov.

Do roku 1934 bolo umením dostať sa na Pršany neakým autom. Od vojenského skladu bola k nám len úzka, hrbatá poľná cesta. Pre porúčenie úradom úrýchlovo sa žiadosti, ktorú sme už pri začatí práce podali okresnému úradu: „Obec Horné Pršany uctive prosí týmto, aby jej bola daná podpora od okresu na stavbu cesty, odhadnutú na úseku najhoršom a najviac ťažkopádne vystavby asi na 20.000 korún, ktorú vystavbu chce obec vykonať pod dozom p. cest. majstra Čundeša. - Obec požiadala pána cest. majstra o vymeranie tohoto úseku, aby sa ku stavbe mohlo prihrať. Pre nemožnosť ďalších odkladov a v nádeji, že zaskrytie na toto bude, s prácou bás na svoju päsť na vymeranom mieste už aj začala dňa 8. marca t. r. (1934). O prácu na tejto ceste uchádza sa v obci asi 40 nezamestnaných robotníkov. Obec má plány na túto cestu už dávno, až pred 7 rokmi vypracovaní, ktorí na okresnom úrade, ale náklady podľa nich sú príliš vysoké rozpočítané a obec nemá na ne žiadneho zaskrytia. A pre toto sa vec nám nepotrebná niako nemôže uskutočniť. Tento stav je neudržateľný pre nás a preto

Stavba
cesty.

musíme plány súžiť a cestu akokoľvek postaviť. Preto prosíme okresní zastupiteľstvo o prídelenie na zachytenie súvrhového nákladu aspoň 20.000 korún. Obec naša v tomto ohľade je arda v celom okrese v najhoršom položení, že nemáme riadnej cesty od vojenskej prachárne do obce. To nám nesmierne škodí, k nám nemožno doviezť tovar na nákladnom aute, ani lekára a ťažko nemocného nemožno odviesť náhle do nemocnice." Takto sme neúnavne a neodbitne proti.

Kritujeme tu s veľikou posadačnosťou zásluhu na uskutočnení stavby cesty pánu št. cestmajstrovi Čendíšovi, ktorý nám dával dobré rady a podporoval naše žiadosti, poväčšinou sme aj úradníkovi okresného úradu Dr. Schuber- tovi, že sa prišiel presvedčiť o stave vecí "na tvári miesta" a našu žiadosť nielen že prijal, ale k žiadaným tisícom aj pridal. Na hotovosť sme dostali 13.000 korún a na listoch do 32.000 korún. Pracovalo striedavo 12-20 robotníkov v týždni. Nymto tiež patrí naša vďaka za to, že máme už raz cestu od prachárne až za obec. Keď sa táto cesta cez dedinu postavila i s mostom cez jarok

uprostred dediny, neviete si predstaviť, ako sa vzhľad obce príjemne zmenil! Potomkovia, nezabudnite, keď sa vám budú robiť prekážky pri uskutočňovaní niečoho pre dobro obce, že aj pri vymieravaní a starobe tejto cesty vaši snaršvi predkovia - rozhladenjší jednotlivci - dost' pretrpeli protivenstva a neporozumenia od ostatných občanov starších a zdánlive múdrejších. Ani túto cestu nechceli mať niektorí, keď sa merala a kopala cez ich pozemky a jednako zvíťazila menšina bystrých a vytrvalých ľudí. -

== Spolky. ==

Občania evanjelického vierovyznania z iniciatívy svojho matkovirkeoného volebného pána farára radvaňského Juliusa Štencša založili si 231. odbor Slovenskej evanjelickej jednoty. Cieľom tohoto spolku je vzájomné podporovanie členov v nemoci a inom nešťastí a v prípade smrti poskytnutie podpory 2.000 korún pozostalým na slušné pochovanie člena. Hleslom jednoty je: „Jedni druhých bremena neste a tak plňte rákon Kristov!“

Slovenská
evanj.
jednota

Dňa 28. októbra 1931 zavítali k nám milí hos-
tia dievčatá z Radvane i z Kremničky s veľob.
pánom farárom Trenciom na zriaďujúce valné
shromaždenie odboru. Odbor pri mojom založení
mal 25 členov. Za predsedu odboru jeduholose
zvolili si vareného občana pána cirkevného
kurátora Jána Snopku Mlynsára, podpredsedom
bol Ondrej Snopko Macík, zapisovateľom Juraj
Dobrota Kečhár, pokladníkom a účtovníkom pán
učiteľ Ladislav Tief. Odbor sa schádza mesač-
ne raz na riadne schôdce, ktoré sa konajú
v učebni školskej. Nových členov medzi evan-
jelikmi získava neprestajne. Na schôdky ho-
dia ako do kostola i nečlenovia a berú porbu-
denie z nábožných ziemi, učenia Pána Kráľka
a jeho vykladu a obracajú myseľ svoju

k dobročinnému Hospodinu nachodja v svojom spolku okrem milého poučenia aj útechu v kríži, dobrú myseľ v súčinní a pomoc Hospodinu. — Okrem milodarov svojim členom, okolitým odborom, nielencom a pod. povereným dielom tohoto odboru je zakúpenie nového zvona. —

O sedem rokov neskoršie taktiež iniciatívu pána farára Štencša založený bol 9. januára 1938 sesterský 207. odbor jednoty Evanjelických žien, ktorý má cieľ podobný ako Bratská jednota. Ahlamáciou boli zvolení tieto funkcionárky: predsedníčka Anna Čiřková, podpredsedníčka Júlia Riečanová, v. Vozárová, účtovníčka Júlia Mamajková, v. Šnophová, zpravodateľka Júlia Riečanová a prokladníčka Mária Šnophová.

Tento odbor mnoho drobnej práce a pomoci vykoná a koná na poli náboženskej výchovy našich priánských evanjelických žien.

Často sme spomínali keď bol niekde v okolí požiar, že treba aj u nás založiť hančičký spoločnosť, lebo nás len ostrážiť vyvíčených a dobre vystrojených hančičov môže zachrániť pred osudom Váca. Horel tu už pred založením hančičského sboru jeden štál, závisťníkom podpálený, ale oheň sa Božím riadením nerozšíril

**Jednota
evanj.
žen.**

**Dobrovoľný
hančičský
sbor.**

Pri pomyslení na nedostatok vody v obci a na to, že je väčšina domov drevených, husto stavaných a s ťažkým krytím, ľahko si možno domysliť osud našej dediny. — Zakladajúce valné zhromaždenie dobrovoľného hasičského sboru bolo 23. apríla 1933 o 6. hodine večer. — Na zhromaždenie prišli aj hasičia z Malachova a podali nám vysvetlenie na dôležitejšie body stanov. Nadšenie bolo veľké a prihlásených hasičov na jednu úplnú čalu. Za predsedu valného zhromaždenia a predsedu sboru zvolili pána učiteľa Ladislava Čiefa.

Ďalšími funkcionármi novozaloženého sboru zvolení boli: veliteľ: Ondrej Riečan (marko); podveliteľ: Juraj Vozár; veliteľ čaty: Juraj Dobrola Keckár; pokladník: Ondrej Štelec; účtovník a zapisovateľ: Ján Dobrola Štax, revízori účtov: Martin Oravec a Juraj Dobrola Štax. — A tak s chuťou dali sme sa do práce zriaďovania sboru, lebo okrem dobrej vôle a zápisnice o zakladajúcom valnom zhromaždení nemali sme ničoho, ani striebky, ani hadie, ani vody, ani sberky, ani uniforiem, ani peňazí na toto všetko. Prihlásení chlapi s chuťou nasledovali v cívite, nočné stráže sa prísne konchotovaly a zo svojej mocne nadobudnutých peňazí kupovali sa postupne cvičičky,

administratívne knihy, tlačová, pečat, písťatky
 pre štáre a pod. Okresná hasičská jednota
 v Banskej Bystrici sa nás ako novorodeniatka so
 rájnom a láskou ujala, prišli sa presvedčiť
 o tom, čo nám treba, prišli nás rávať.
 Za podpory Krajského úradu 5.000 korún za-
 kúpili sme rásonú dvojholcovú ručnú štrikač-
 ku s príslušenstvom od firmy Štárek v Žiline
 a so vzýštu dali sme našim vychádzkovú blúzu,
 čiapky a pod. Za výstrojom na uloženie
 štrikačky a štrovného inventára vyhládli sme
 si rónicu. - Začiatočných vedomcov hasičských
 nadobudli sme na hojdučovom letnom kurse
 pre hasičských funkcionárov v Banskej Bystrici,
 ktorého veliteľom bol vynikajúci odborník ha-
 sičský okresný dozorca Ladislav Gregorovič.
 Vo založení hasičského sboru vznikla u nás

aj samaritánska stráž v kurzoch dobre vy-
 cvičená. Táto stráž porostávajúca z troch hasi-
 čov bola v pohotovosti a konala službu aj mimo
 cvičenia hasičského. Bola vyzbrojená nosičkami,
 ktoré sme po skončení kurzu v Tadoani dosta-
 li zdarma. Samaritáni boli príkladní hasičia.
 Veliteľ našej stráže bol i obvodovým dozorcom
 samaritánskym v obvode bystrickom a učiteľom
 na opakovacích kurzoch samaritánskych. V
 našej obci mala táto stráž veľkú dôveru,
 nikdy však neprekročila medze svojej pôsob-
 nosti a neplietla sa do vecí patriacich leká-
 rovi.

Hasičský sbor plní v obci i svoju úlo-
 hu spoločenskú a vzdelávaciu. - Usporiadal
 prednášky pre svojich členov i pre občanov,
 zúčastňoval sa korporácie na štátnych a
 cirkevných slávnostiach, usporiadal i raňajky,
 hostinu a divadlá.

Už v roku 1935 xatahoval sa ovrde-
 sie ľarkými mraínami a hovorilo sa o ne-
 bezpečnístve leteckých útokov na civilné oby-
 vateľstvo. Podľa vláduého nariadenia rozšíri-
 ly sa povinnosti hasičských sborov aj na
 službu ochrany proti leteckým útokom a

na predvojenskú výchovu mládeže i brannosti obyvateľstva.

Na porade v škole dňa 6. apríla 1936 zriadili sme miestny poradný výbor civilnej protiletectkej ochrany (CPO) podľa nariadení a Smerníc CPO. Na tejto schôdzi bol určený za miestneho veliteľa CPO p. O. Dobrota Pal. V tom čase mali sme už menoslovy a seznamy všetkých občanov podliehajúcich brannej výchove, ba mali sme aj podrobné rozvrhy cvičení na mesiac a týždne, pre vojakov i nevojakov. Robily sa prednášky a kurzy CPO, výstavy a xatemonovacie i poplachové cvičenia v celom okrese celkom vážne, i s pohrozením veľkými pokutami za neukáznosť alebo neposlúchnutie pokynov CPO. V našej obci fungovala za takeho cvičenia jedine služba požiarna a samaritánska, ostatné služby CPO byly len na papieri. Nevyhovovala menovite služba poplachová, hlásna a poriadková. Sirenu v Bystřici a vojevskej prachárne sme nepočuli dobre, masiek vobec nebolo, ani potrieb pre službu asanačnú. Na každom dome byly riadne vyvesené úradné pokyny o tom ako sa treba zhorat' za leteckého útoku a ako hanit' rápalné bomby a pod.

Civilna
protiletectká
ochrana.

Národná
garda.

Napokon ešte spomeniem Národnú gardu niekoľkými slovami. Istý vyšší dôstojník z Bystřice s pánom Harmanom dirigentom živnostenskej banky prišli jedného večera na Práany a rečnili o Národnej garde a jej organizovaní v okolitých obciach. Vyžovali nás, aby sme podpísali prihlášky. Prihlásili sme sa niekoľko a chodili sme do Malachova cvičiť. Inštruktorov sme mali vojenských poddôstojníkov. Práanci s Malachovcami tvorili sme jednu časť, ktorej veliteľom bol rotmajster N.G. Ján Brúsovský toho času malachovský richtár a jeho nástupcom čatár N.G. Ladislav Cieľ, učiteľ. Podliehali sme oblastnému veliteľstvu z Čadci. V Banskej Bystřici bol našim predstaveným kpt. N.G. J. Baha, notár. Funkcionári N.G. chodili sme aj do mestských kasární a na strelnicu na výcvik. V čase septembrovej mobilizácie niektorí naši gardisti-nevojaci dostali rozkaz nastúpiť do 8 stráže pri olhanovskej továrni. Za toto stráženie mali zaplatené od veliteľstva N.G. Mali sme na Práanoch u veliteľa čaty v tom čase aj 10 pušiek vz. 95 s bodákmi a sumkami. Keď prevzala oládnu moc slovenská oláda, Národná garda ponukla

svoje služby Slovenskému štátu, bola však rozpuštená spolu s inými organizáciami.

V búrlivých rokoch.

Čižeňom roka 1938 v utorok 25. januára medzi ôsmou a deviatou hodinou večernou ukázal sa na oblohe neobyčajný prírodný úkaz severná polárna čiara. Pisateľ týchto riadkov mal možnosť pozorovať tento neobyčajný a dosiaľ v našom kraji nevidený krásny jav len o niekoľko minút neskôršie, nie od samého čižeňu. Bola jasná noc. Na severozápadnej časti oblohy vznášal sa slabý červený oblak a na severnej strane občas pohybovaly sa a zase mirly, trätily sa a znovu sa vracaly svetlé, biele čiary ako od svetlometu. Tieto čiary mirly, ale obláčik ostával. Veliteľ hasičov, starosta, prišiel sa ma opýtať, čo to môže byť. Upokojil som ho, aby sa vrátil a spokojne vyspal, že to nebude inšie ako polárna čiara alebo nejaké vojenské cvičenie s reflektormi. Na druhý deň sme sa dozvedeli, že v miest, kde nemali taký výhľad ako my, vybehli hasičia

so strichkami, že nikde horí. - Neskôršie sa polárna žiara opakovala. - Na vysvetlenie o príčinách polárnej žiary písali odborníci v novinách (Dr. Hubert Hlouka), že v našich krajoch je polárna žiara pomerne vzácnym javom, priemerne pripadá jedna až dve na rok a to sú väčšinou slabé úhary, ktoré často ydu poroznosti. Bol to - vraj - skoro presne rok, ako bola aj v Čechu pozorovaná polárna žiara, nie však tej rozlohy a tak nádherného safarbenia. Čím ďalej na sever, tým častejšie sa polárna žiara objavuje. Priemerne stáva sa ročne žiari nad severným Nórskom, Aljaškou atd. Objaveniu polárnych žiar predchádza často zvýšená činnosť slnečná, objavujú sa veľké slnečné škvrny jednotlivé i v skupinách a po ich príchode slnečným poludníkom sa prejavujú na Zemi magnetické poruchy pozorovateľné na magnetickú ihlu a v poruchách rozhlasového prijmu. Veľký tieto javy nazývajú invertisia a sú dôkazom elektromagnetického vlivu nášho slnca. Učencovi Birkelandovi sa vraj podarilo polárnu žiaru napodobniť v laboratóriu a na magnetickom modeli ^{remagale} skúmal rozloženie elektrických paproslekov v magnetickom poli Zeme.

Následkom rotácie Zluka a pohybu Zeme po 27, 54 a 82 dňoch sa navracia späť tá oblasť Zluka, ktorá ukazy v 25.7. spôsobila, bude teda najímave sledovať, či sa budú po tých dňoch magnetické búrky alebo polárne riare opakovať. Z tej oblasti Zluka patrne vyvierajú prúdy elektrických riarostí, ktoré vlivom magnetického pola Zeme sú usmernené do dvoch hlavných oblastí okolo magnetických pólov, kde plyny nášho ovzdušia vzbudia riarenie, ukazujúce sa ako polárna riara. — Toto vysvetlenie o polárnej riare zapisujem podrobnejšie a obsirnejšie preto, že chcem ukázať milému čitateľovi ako sa naši dnešní učenci na tento prírodný jav dívajú. Možno, ak sa v budúcnosti polárna riara u nás znovu ukáže, tak krásne, budú mať naši potomci poruke podrobné vysvetlenie na poučenie a porovnanie. —

Už 21. mája 1938, keď sme sa dovedeli o poplachu na vojenskom magadríne a keď na poludnie došly náhle svolávacie listky pre nicholých vojakov, s temnou predtuchou očakávali sme bližiace sa búrlivé dni a rohy. Z rádia dovedali sme sa

o medzinárodnom napnutí aj o vyhlásení mobilizácie večer 23. septembra. V týchto kritických chvíľach začínal sa rozklad Česko-slovenskej republiky. Už sa zdalo, že sa začne vojna na našich hraniciach. Ale 29. septembra sišli sa v Mníchove zástupcovia štyroch veľmocí a usmiesli sa, že nemecké kraje Česko-slovenska pripoja sa k Nemecku a do 10. októbra obsadí ich nemecké vojsko. Hlinkova slovenská ľudová strana vedená Dr. Jozefom Tisom po dlhom márnom vyjednávaní s vládou ČSR zvolala svoj vykonný výbor do Žiliny a 6. októbra v vlastnej moci osobitnou deklaráciou vyhlásila

autonomiu Slovenska.

Na čele prvej vlády autonómneho Slovenska stál Dr. Jozef Tiso. Na zaislenie pokoja a poriadku na území krajiny Slovenskej organizovali sa po všetkých obciach slovenské národné výbory a miestne skupiny Hlinkovej gardy. U nás zorganizoval Národný výbor p. Čapák a Bran. Bystrice s príslušníkov Národnej strany. Tento výbor však len na papieri existoval, nešiel sa na rokovanie ani raz. ^{Lucasne} vyplňovali prihlasujúci sa gardisti hárrok prihlás-

ky do Hlinkovej gardy. Občania prevažne so-
 cialistického myšlienania (národnárov do týchto
 významných dní ostalo málo) tieto udalosti pre-
 ávali a prijímali po svojom. Mnohí sa te-
 šili z autonómie úprimne, ale mnohí len
 veľmi ťažko sa prispôbovali novým pomerom.
 20. novembra manifestovali sme za zjednotenie
 politických strán v obci. Prezientovali sa mno-
 hí a pripojili sa. 16. decembra boli sme v
 jednotnej Hlinkovej strane a v Hlinkovej garde
 desiatí. Volby do memu 18. decembra nás už
 prekročily. Boly to prvé volby, ktoré sa konaly
 v sále neopostavenej budovy pohasného družstva.
 Bola len jedna kandidátna, na ktorú sa hla-
 sovalo „áno“ alebo „nie.“ Priebeh volby bol
 pokojný, slávnostný, bez narušenia poriadku.
 Náš občania nevolili síce „pod bielou zástavou“,
 predsa však veľkou väčšinou prejavili dôveru
 novej autonómnej slovenskej vláde a osvedčili
 sa za nové a šťastné Slovensko. Výsledok
 volby bol tento: 2 odovzdaných hlasov
 znelo hlasov „áno“ a hlasov „nie.“
 Niektorí hlasovali tajne, mnohí však vložíli
 hlasovací lístok do obálky verejne, smelo a
 hrdo.

Záčiátkom roku 1939 organizovala sa v našej obci miestna skupina Hlinkovej gardy. Mnohí prihlasovali sa už pred 18. decembrom 1938. V organizačnej správe z 19. januára 1939 hlásil miestny veliteľ HĽ Ladislav Lieč týchto funkcionárov: veliteľ družstva Juraj Snopko Turovic, zástupca veliteľa Juraj Dobrota Keckár, referent propagačný a politický Ján Snopko Mlynár, hospodársky referent Ján Dobrota Gebnár, a týchto gardistov: Ondrej Riečan Lmárko, Juraj Vozár, Michal Michalko, Ondrej Snopko Kancnier, Ján Chrobák, Juraj Čiliak, Juraj Dobrota Hlazo (1919), Ondrej Dobrota Bal. (1919). — Na schôdkach týždenných, ktoré mohli byť neohlásené kontrolované vojenským prídelcom HĽ, boli ideové prednášky týžňové, brauná nauka a informácie. Utečencom z obradeného územia bývajúcim v Malachove (u nás nebolo žiadneho) darovali sme 8 kg múky, ktorú hospodárska správa oblasťného veliteľstva HĽ v Banskej Bystrici pridělila našim ženám. — V tom čase mala dôveru úradov a rozhodujúce slovo v obci iba HĽ, jej miestny veliteľ.

Spravodlivé spracovávanie s ľuďmi

po 6. októbri 1938 narážalo ešte na mnohé
ťažkosti. Nebolo vzájomnej dôvery a ducha
rovnoprávnosti medzi bratskými národmi v
jednom štáte. Vracal sa starý duch, staré
náhlady na Slovákov, i stará práca straníckas.
Keď bansko-bystrický generál českej národnosti
odhodlal sa na vojenský puč a 10. marca
dal po celom Slovensku vylepit plakáty o
preberaní veľkej moci do rúk vojaka, rasi sa
valily udalosti takým tempom, že ich iba
rozhlas stačil oznamovať v mimoriadnych
správach. Ž týchto čiernych ťažkých dní,
vyšla ako jasný a teplý slnečný lúč na poludnie

14. III. 1939

xpráva, že slovenský snem na staršku
predseda Dra Martina Lohola, či ni sa

• samostatný slovenský štát •

odpovedali jednohlasne ano. Slovenská národná
hymna, "Slaj Slováci..." spievaná celým snemom,
oznamovala, že slovenský národ po viac ako
tisícročnej porobe stal sa znova slobodným
národom v samostatnom slovenskom štáte."
Snem Slovenskej krajiny preboril sa na
zákonodárny snem slovenského štátu. České
vojsko a české občianstvo muselo opustiť územie Slovenska.

V týchto historických dňoch vykonala statočne svoju úlohu aj naša miestna skupina Šlinkovej gardy pri udržiavaní verejného pokoja a poriadku v obci. Na vojenskej prachárni pri obci konali sme od 15. marca spolu a striedavo s Malachovcami strážu.

Hneď v prvých dňoch slovenskej samostatnosti, keď sa začala tvoriť samostatná slovenská armáda, z Podkarpatskej Rusi 23. marca vstúpili na územie Slovenska Maďari.

Z tunajších gardistov dobrovoľne nastúpili všetci členovia ŠG vo veku od 20-40 rokov, ktorí mali vojenský výcvik, dňa 25. marca 1939 o 9. hodine ráno v Radvanských kasárňach.

Na front odišli:

1. slobodník Juraj Dobrota Keckár 1900,
2. " Michal Michalko 1912
3. vojak Ján Snopko Mlynár 1900
4. " Ondrej Snopko 1909
5. " Ján Kroták, 1906
6. " Juraj Čiliak 1901.

V pohotovostnej službe v bystrických kasárňach ostali:

1. vojak Ondrej Káčan Šmárko 1899
2. " Juraj Borár 1904
3. " Juraj Snopko Durovic 1909.

Potravné družstvo.

Pred novostarbou a osamostatnením nášho družstva boli naši občania členmi a spoluzakladateľmi malackovského potravného družstva. Pred dvoma-troma desaťročiami u nás nebolo obchodu. Ženy nosily potravné stánky v košoch na chrbte z mesta a z malackovského družstva. Malackovské družstvo založilo po odchode akéhosi biedneho Žida, ktorý tu mal obchod a krámu, filiálku. Táto bola v rôznych súkromných sťahoch. Na nahranie lunajských družstevníkov usnulo sa postaviť družstevní budovu. Odhúpili od J. Šupku Kanála poremok za 2.700 korun (po 25 korun za 1 štvorcovú siahu). Plán zhotovil stavitel J. Turck. Veľkou chybou bolo, že

plány nikomu neukázali a o nich sa s ni-
 hým neporadili. Iba keď sa začalo so stao-
 bou, ukázaly sa nedostatky plánu. Mladí
 a rozhládenejší občania hľadali si väčšiu sálu
 so stálym javiskom, čítareň a pohľadat' úr-
 chy pre elektrické vedenie v budovnosti. Tieto
 chyby budú musieť za väčší náklad napra-
 viť mladi. Na novostrobe boli zamestnaní
 tunajší remeselníci a murári, potrebné staveb-
 né drevo dodal Urbár. Stoba vyčítovaná bo-
 la na 84.000 korún, ale pri pordejšej kon-
 trólnej revízii ukázaly sa pododoby istého
 funkcionára vedúceho stobu. Malachovski
 funkcionári často nám vyťahali, že na na-
 šu filiálku doplácajú, naši členovia zase
 tvrdili opačne. Filiálku ako pasívnu pre druž-
 stvo chceli Malachovci zavrieť. Občania sa
 dohodvili, že si družstvo udržia samisa že
 sa odtrhnú od Malachova. A tak aj urobili.
 Vyrdvichli pôžičku a po dlhom preťahovaní
 podarilo sa im zjednať comu budovy i s
 snúlovným zariadením na 45.000 korún, od-
 kúpiť ju a pozemnokúpisne previesť na vlast-
 né družstvo, ktoré vzniklo prihlášením 74
 členov s upísanými podielmi.

Družstvo samostatne začalo obchodovať dňom
 1. júla 1939 a malo za prvý polrok obrátu
 za 87.500 korún, nasledujúceho roku 1940
 dosiahlo za 211.000 korunového obrátu. —
 To je najjasnejší dôkaz, že toto doplácal
 na malachovské spoločné družstvo. Takto
 slovíli naši družstevníci skúšku schopnosti
 samostatného existovania.

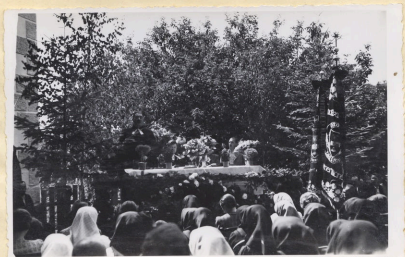

Posviacka zvona.

Bohumilý spolok Slovenskej Evanjelickej jednoty po niekoľkých rokoch svojho účinkovania zapísal sa do dejín obce utišeným výsledkom zakúpenia nového zvona. Zvon nadobudla jednota mieste práporu z svojich úspor, z milodarov členov odboru, evanjelických a stredným príspevím okolitých odborov.

Hlavnosť posviacky zvona bola pekného nedeľného odpolednia 20. augusta 1939. v rámci služieb Božích za veľkej účasti veriacich.

a stenos Slovenskej Evanjelickej jednoty a okolia.
 V zastúpení pána seniora posvätil zvon
 pán farár radoanšský Julius Štenciš. Slovo
 Božie káral hornomárinšský pán farár Ján
 Ličko. - Zvon náš nesie nápis: "Živých
 prebúdať a hlásať pokánie, milých vypre-
 vádzať moje poslanie." Nech je tento náš
 zvon - podľa slov pána farára Štenciša -
 zvonom svedeckosti a smätanlivosti, nech
 prevráta naše mysle k veciam duchov-
 ným a nech obmäkčí naše srdcia, keď
 počujeme jeho milý hlas. -

Na konvente konanom dňa 8. decembra
 1939 bolo predložené a schválené vyúčtovanie
 zrkúpenia tohoto zvona a určenie tacy za
 vyváranie. Vyúčtovanie bolo nasledovné:

Príjmy:

miestni cirkevníci dali	1.150.-%
miestny odbor z pokladne	900.- "
členovia miestneho odboru	1.805.- "
milodary okolitých odborov	822.50 "
jednotliví hostia darovali	430.-
tri ofery	81.65 "
opera pri posviacke	<u>707.70 "</u>
zostieralo sa úhrnom	<u><u>5.896.85%</u></u>

Výdavky:

xbon váhy 141 kg s hornou a dno	3.921.20%
doprava xbona, udehľadný list	<u>45.- "</u>
Spolu	<u><u>3.966.20%</u></u>

Uprava xvonice:

klampiarska práca	350.-%
šiny a cement	235.50 "

nový povraz ku zvonu	15.-Ks
tesárska práca	160.-"
múrárska práca	160.-"
maliarska práca	140.-"
dovoz materiálu	10.-"
staroba lešenia	40.-"
vápnok	10.-"
	<hr/>
Spolu	<u><u>1.120.58 Ks.</u></u>

Tróny pri posviacke:

porčianky na slávnosť	85.-Ks
dovoz na konvent	42.-"
známky na prosby o milodary	20.40"
gypso a drôt	4.60"
známky na porčianky ku posviacke	11.80"
dovoz op. farára z Múčnej	100.-"
dovoz " z Radvane 3x	110.-"
poučenie hostí pri posviacke	260.25"
matériál k ozdobe kúbitiny, siek a i.	13.50"
náhrada op. farárovi	50.-"
	<hr/>
Spolu	<u><u>627.55 Ks.</u></u>

Výdavky uhrnom 6.774.25 Ks.

Príjmy:	5.196.85 Ks
Výdavky:	<u>5.774.25 "</u>
Zvyšok	<u><u>122.60 Ks.</u></u>

Na konvente sa uskavilo toto usnesenie:

"Za každý pulte xronenia má zaplatiť každý tunajší občan - bez rozdielu, či evanjelik alebo katolik - ktorý prispel milodarom, poplatok dve koruny. - Ti, čo neprispeli, platia duplovanú tacy. - Dnes-hajším dňom počnúc tomu cirkoníkovi evanjelikovi, čo by sa cirkevi xpreneveril podpisanim reverzu, prestúpením alebo inak, nebude sa obec vyrvávať ani na jednom, ani na druhom zvonu a dôvodov cirkoného poriadku a kázne."

Roky vojnové.

Keď koncom augusta 1939 prešlo množstvo nemeckého vojska cez Bystricu smerom na Brezno a prietelo niekoľko desiatok takých bombardovacích lietadiel, vzhľadom veľké napnutie medzi Nemeckom a Poľskom o mesto Gdansk a vo očasných ranajších hodinách v piatok 1. septembra 1939 vypukla vojna medzi Nemeckom a Poľskom. V nedeľu dňa 3. septembra na to Anglia a Francia vypovedali vojnu Nemecku.

Slovenská armáda po bohu nemeckého vojska znovu išla na bojištie na poľské hranice. Povláracími listkami povolala vojenská správa aj z našej obce niekoľkých mladých vojakov. Slovenskí vojaci statočne splnili svoju povinnosť na severe a odtrhnuté slovenské dediny na Crave, Kyruciach a Špiši prinavrátili k slovenskému štátu -

Na základe nariadenia okresného úradu a z iniciatívy predsedníctva vlády boli po obciach prevedené zbierky na Zlatý poklad Slovenskej republiky. Zbierka prevedená v našej obci vyniešla: 4 zlaté prstene; 1 zlatý silomok, 2 strieborné malé mince a 90 korún na hotovosť. Darovali: Ladislav Lief 2 zlaté obrúčky, Juraj Dobrota Keckár 1 zlatá obrúčka, Zuzana Dobrotová 1 silomok zlatý, Ján Dobrota Debnár 10 Ks, Ondrej Ivanic 20 Ks, Ondrej Štrobák 10 Ks, Juraj Dobrota Riečan 10 Ks, Ondrej Štrlec 1 malá minca strieborná, Anna Riečanová (55) 10 Ks, Ondrej Šnopho (54) 10 Ks, Ondrej Dobrota Hlazo (i. t. 43) 10 Ks, Anna Šnophová (i. t. 70) 10 Ks a jedna strieborná minca, Mária Šnophová 1 zlatý prsteň. Darc zlatých prsténov a obrúček dostali od Národnej banky obrúčky z nehrdzavejúcej ocele s nápisom "Slovenský štát ďakuje!"

Voklôbi
1939.

R. 1940.

Vojna sa širi a šíri ďalej po celom kontinente európskom. Slovensko ostáva stranou po stránke vojenských úsahov. Zato buduje svoje hospodárstvo, ako jednému z dôležitých podmienok svojho existovania. Buduje cesty, nové železničné trate, priemysel, elektrifikuje a všeobecne tvorí krajšiu budúcnosť svojmu národu. Politické sjednotenie národa slovenského prejavilo sa aj v našej obci priarminel, čo bolo badať už aj na „dočimhosy'd slávnostiach“ v Ban. Bystrici dňa 15. sept. 1940. Celá obec bola v peknom počte i napriek veľmi nepriarminévam počarim rozširéná s ovencúnyim povorom a v kraj.

Týmto dňom preberá v obci správu štát. ľud. školy sem novovymenovaný učiteľ Pavol Klobušník po odchádzajúcom p. učiteľovi Ladislavovi Čiefovi. Tento odchádza do Majera pri B. Bystrici. Nový učiteľ je rodom z Gemera, z obce Vlacho vo pri Dobšinej, narodený 10. marca 1916. Práve skončil vojenský prev. službu.

Kedže v obci niek viac inteligencie, len učiteľ, preto tento nerie kakmer všit.

ky funkcií a medzi nimi aj vedenie o-
bcenej kroniky.

Abý sa mohol dôkladnejšie obozná-
miť s ľudom a v niektorých veciach ho
poučil, zaslal v zimnom období týž-
denne predniskové večery. Ľudia jednak
so zvedavosti na nového p. učiteľa a jed-
nak aj so záujmom v peknom počte
navštevujú tieto prednášky, ktoré sú
väčšinou dejepisné.

Celostátnne organizovanie mládeže
malo aj v našej obci zveŕnuť. Organizuje
sa K.M. Takmer všetka mládež sa pribli-
ňuje ku členom. Pre nedostatok času však
nemôže plniť svoje povinnosti riadne.
Nič voľného času na schôdky a cvičenia,
deli musia past' dobytok, čo je životným
zdrojom Práničanov.

Zakladá sa S.E.M. s počtom 20 členov.
Zpočiatku ťažkosťami sa prebija, ale sa
vechopi na heslo: „Karmónium by nám
bolo potrebné.“ Za týmto heslom a cie-
lom sa schádzavali každú nedelňu na sobota-
kachi a rodili sa, ako ho naháňajú. Peniare! ?
Pripravovali sa zbierky, hraly sa divadla.

Snahu mladých rečníků sledovat a podporovat S E J s radostkou a ochotou. Urobil sa objednávka cestou G. Juráška a B. Poystrick na fony A. Förster v Georgswalde, Lindelengau, na harmonium model 5. v cene 4.600.- 5.000 Ks. Objednávka pre vojnové časy mohla byť vybudovaná až lekmer po 1 roku. Viac o harmonium vid' v článku "R. 1943" odseku "Harmonium".

Koncom roku 1940 ku dnu 15. decembra bolo prevedenie sčítanie ľudu. Sčítaciu komisiarom v obci kmejšej bol menovaný a aj sčítanie previedol Pavol Klobučník, učiteľ. Podľa tohoto sčítania v obci žije spolu 277 ľudí, z toho 276 Slovákov, 1 Čech, 221 evanjelikov, 56 rím. katolíkov.

R. 1941.

Vojna sa prevára na Balkáne do juhoslovánie a Grécku. Občanstvo hľadí si svojej každodennej práce a stráni sa politizovania. Objavujú sa snahy povzniesť obec v špešnejších akciách. Do popredia vystupuje stavba vodovodu a elektrifikácia obce. Miestna organizácia SKRany robí si plány a program práce na tento rok. V programe je rekonštrukcia stavby vodovodu ako hlavný a najdôležitejší bod, ďalej elektrifikácia, vysadenie výmlatov, ne piešťarky a žitiny a čistenie paríenkov. Z tohoto programu uskutočnilo sa iba

prečistenie pašienkov.

28. jún - vstup Slovenska do vojny po boku Nemecka proti SSSR rozvíril doteraz ešte stále kludný život obce. Do zbrane povolane ročníky museli nastúpiť i z miestnej obce. Za zálohy boli povolani siedmi. Najneskoršie po dvoch mesiacoch však všetci sa šťastne vrátili domov. Piati aktívne slúžiaci vojaci sú v poli. Čím ďalej tým viac cítit určité nedostatky každodenných článkov následkom vojny. Ľud sa musí uskromňovať a s určitou radikálnosťou s vedomím svojej neviny prečíva vojnové časy.

Leto je ač priveľmi suché, najmä kv jeseň, čo spôsobuje veľký nedostatok pitnej a oštalnej vody. Toto spôsobuje väčšiu starostlivosť občanov o uskutočnenie stavby vodovodu.

Aby sa mohli písať riadosti a vybavovať rôzne písomné veci pre urýchlienie stavby vodovodu, občania zakúpili 1 upotrebený písací stroj značky "Continental" u firmy J. Brvenik, Ban. Bystrica za 1.360.-Ks. Stroj je majetkom obce, ale je daný k dispozícii p. učiteľovi. Suma sa zosbierala: 1. obec 100.-Ks, 2. Urbár 100.-Ks, 3. pašienkove spolčovstvo 100.-Ks, 4. Po-

travné družstvo 100.-Ks, 5. škola 100.-Ks a sly-
tok z peňari bývalej odborovej organizácie
social.-demokratickej strany, t. j. 260.-Ks.

Dňom 11. decembra 1941 obec prebe-
rá do používania nehnuteľnosti a hnu-
teľnosti doterajšej štátnej ľudovej školy
v Hor. Pútanoch podľa § 8 zákona zo dňa
26. nov. 1940, čís. 308 Zb. z. Zápisnica o tomto
prevzati je uložená v obecnom i v školskom
archive ako dôležitý spis.

R. 1942.

Rok 1942. zavítal do našej obce
skoro ako v mieri. Preto rívné obdobie
využilo sa pre bohatú kultúrnu prácu.
Cel január, február i marec takmer kai-
dii sobotu byly zadržiavane v miestno-
sti Pohraničného družstva osvetové predná-
šky. Prednášateľom bol väčšinou len sám
miestny učiteľ Pavel Klobušník. Témami
prednášok byly z dejín Slovenska a Slova-
nos všeobec. Účasť bola vždy veľmi pekná.
Pri prednáškach i divočelbná činnosť
mládeže sa rozprúdila. Mládež bola orga-
nizovaná v SEM (Sednienie evanjelického
mládeže) čís. 427. Prichodom jarnej pol-
ných prác osvetová práca krati ríjnerni.
No, vykonal sa predsa niečo pre okram obce.
Cesta „Dra Hansov“ bole naraz v slave takom,

je tam sa dalo ľahko peši prejsť a tým horšie s vozmí. Naturalnými prácami, a povinno-
sťi cesta sa vyložíla kamenním a riadne u-
pravila.

Komisárom obce (starosta) je An-
drej Píčan Cmarok, eis. domu 38. Obecným
pokladníkom je Ondrej Snopko Merik
starší, eis. domu 54. Namiesto zastupiteľské-
ho sboru je zriadený poradný sbor obce.
Do poradného sboru obce mohli byť volení
len členovia HPLP (Zlínkovej slov. ľud. strany)
alebo člen poradného sboru musel vyplniť
prihlášku do HPLP. Všeobecne obec sa vy-
hýba aktívnej politiky, drží sa názoru;
„politika je panské humeriststvo.“ Žato
občania tým viac sú nábádami prednáša-
kami svojho učiteľa k dôkladnej a ra-
cionálnej práci okolo svojich hospodár-
stiev.

Tohoto roku mimobýšný sen o sa-
doväzení harmónia pre kultúrno cirkevné Zadováženie
ciele stáva sa skutočnosťou. Dňa 10. mája harmónia.
pri oslave 10 ročného jubilea založenia
miest. odboru PEJ (Slov. evanj. jednoty) bolo
zahripené harmónium vyvílené. Harmó-
nium sa radovážilo väčšinou a miloda-
rov miestnych cirkevníkov a dárcom z Radva-
ni n/Br. Harmónium je snáčky August Fö-
r-

ster, model II., dve hry, 5 oktáv f-f, 8 registrov,
1 kolenáč v cene 4.738.- Ks plus dovoz so sta-
nice a odoslanie prázdnnej debny, celkový
náklad rozkrihľene 5.000.- Ks. Dovor so sta-
nice zdarma vykonal Juraj Dobrota Keckár,
čís. domu 3. Sbiereku a milodarom prispeli
nasledovne:

1. PEM v Hor. Príamocho	1.000.- Ks
2. PEJ - " -	696.- Ks
3. JEŽ - " -	200.- Ks
4. Školski deti - " -	50.- Ks
5. Občania sbiereku	1.559.- Ks
Hor. Príamocho spolu	3.505.- Ks
6. Cirk. sbor v Radvani	100.- Ks
7. PEM - " -	100.- Ks
8. PEJ - " -	100.- Ks
9. JEŽ - " -	50.- Ks
10. Občania - " - sbiereku	710.- Ks
Radvani spolu	1.060.- Ks
11. Ústredie PEJ	200.- Ks
Celá sbierka vynesla	4.765.- Ks

Harmónium je majetkom filiál-
neho sboru ev. a. v. cirkvi v Hor. Príamocho.
Služenie je v miestni stál. ľud. školy a merenie
je do opaleni a používania miest. učiteľovi.
Používa sa na schôdkach PEJ a PEM ako
aj na všetkých pohorinostiach a oslavách.

Suché letá a nedostatok vody ...
 nutil k dôslednejšiemu domáhaniu sa
 uskutočnenia vodovodnej stavby. Pre-
 práca sa rozpočítala a vypisuje sa súbeh
 na zadanie stavebných prác. O vododo-
 vode viac vid' samostatnú strán.

Tuž čer väčnejších udalostí pre-
 žila naša obec šťastne i tento rok.

Nový rok prichádza za normálnych po-
 merov. Obec žije v klude. Na ďalekom fronte kdesi
 v Rusku sú 3 aktívne konajúci vojenski službu
 z našej obce. Keďže víťazstvo tejto strašnej vojny
 praje hrdinskému ľudu ruskému po úspešnom
 boji o Štalingrad, nemeckí vojáci ustupujú a
 vedú elastickú obranu. Po ústupe v Kaukazu i
 naši priatelia chlapci dostali sa domov. Kto
 prežil namáhaný nedobrovoľný pobyt v ďalekej cu-
 dzine a vo stálom nebezpečenstve, káždý si vie
 predstaviť ich pocit radosti z návratu medzi
 svojich do života domáceho a nebude im partie-
 vat, že už vôbec nejavili ochotu ísť von do polia,
 ľobôň nie proti bratskému slovanckému národu.

V tomto roku dňa 9. marca odovdáva sa
 stavenisko obecného vodovodu firme Ing. Vasil Ka-
 ravaev v Ban. Bystrici. Je to významný deň pre
 obec Hor. Práany, lebo dávna túžba a sen o pre-
 potrebnom vodovode sa začína prenášať v čin.

R. 1943. ✓

2

Konečne je tu opravdivá práca a nielen slúžby, a ak dá Boh ešte tohoto roku bude sačchnaná rievni a úplný nedostatok pitnej i úžitkovej vody vôbec. Len ne-sabídajme, že sme v rokoch hornej to-tálnej vojny a preto preháčok môže prísť hodne. Voda ide rievami, rievky sú so šelera a vyrábajú sa vo fabrikách, ďalej „ľudia potrebujú vojnu, vojna potrebuje fabriky, fabriky potrebujú železo, železo potrebuje ľudia - a zase ľudia potrebujú vojnu?!“ Tieto faktory sa iste budú mať veľký vliv aj na našu stavbu vodovodu. A malý... Viacne dodávka riev. Práce sa obmedzujú na raskylenie prameňov a zhotovenie jímok.

Vojna si žiada aj ľudí. Iniciátor a skutočne vedúca osobnosť vodovodných prác v obci, miestny učiteľ Pavol Klobušník, dňa 2. augusta 1943 musí nastúpiť vojenský službu ako por. pech. v rálke. Chválabohu neodchádza na front. Koná službu len v blízkych mestách, odkiaľ dochádza sledovať priebeh prác vodovodných.

O vodovode viac bude pojednávať samostatná stat', spisovaná po dokončení stavebných prác. Len, kedy to bude? Fronta sa už blíži ku Jasinej.

R. 1944.

Akúsi nervozitu z tajnej radosti, že fronta dosť rýchle postupuje na západ a tým, že sa blíži koniec vojny, je badať u všetkých ľudí Počúva sa tajne i poloverejne Moskva a Londýn. Občania s istými nádejami vstupujú do nového roku. Nejedni si vzdychol, - toto bude snáď posledný rok útlaku a vojny.

V prvých mesiacoch roku život v obci prebieha normálne. Kultúrne sa pracuje najmä na výstavbe divadla „Hrob lásky“ od Fr. Urbánka. K zachráneniu tejto hry podujala sa sama mládež za vedenia snaživého a svoju rodnu obec milujúceho študenta obchodnej akadémie v Banskéj Bystrici p. Ondrika Riečana Korákovie z pred Lávornu. Mladá p. učiteľka Ružena Solovícová, rodáčka z Ban. Bystrice, pri nácviku ochotne vypomáhala. Divadlo bolo odohrané na Ľušiangy.

Jar prináša rušnejšie dni. Začiatkom apríla sú povolávaní záložníci k vojsku z Č. R. šian tento osud stihol štyroch. V máji odchádzajú na front do priestoru Dukelského priesmyku.

V obci sa pokračuje vo výkope dráhy pre vodovod. Tieto práce so stavbou vodovodu zamestnávajú mysle občanov a odvracajú čiastočne pozornosť od udalosti svetového významu, ktoré sa pripravujú práve v Ban. Bystrici.

Slov. nár.
povstanie
1944.

Upolovici augusta narukovaný miestny učiteľ prišiel na krátku dovolenku. V nedeľu, ako vždy predtým zúčastnil sa schôdky ŠtJ a Spoluzenia evanj. mládeže. Tu poučil občanov o spôsoboch sebaráchrany, majetku a dobytku pred ustupujúcimi Nemcami, pripravil ich pre váne udalosti, poprípade i na boj. Takto poučení čakali blízku budúcnosť. Dlhho nečakali. Už dňa 29. aug. po proj. správach z Bystrice p. Ján Dobrola a Ján Snopko šli sa presvedčiť do mesta, čo sa deje. Prídne domov verejne sa vyhlásilo aj v našej obci "Slovenské národné povstanie." Obec oživil rušnejší život a nadšenie najmä u mladších. Ján Snopko a Ján Dobrola doniesli z čelnickej stanice v Kráľovej 3 pušky a 1 pistolu na stráženie obce, poprípade pre boj. Náboje sa zakúpili z peniazí býv. miest. organiz. K. S. L. V obci bola zriadená stála stráž dvojic. Podľa mobilizačnej vyhlášky do zbrane nastúpilo 27 vojakov záložníkov, keď v tom čase vojenskú službu už konalo 9 mladých ľudí z našej obce. Dňa 6. sept. dobrovoľne sa prihlásil 1 mladík, Matěj Dvorský. Teda naša obec do povstania zapojila 37 občanov čo vojakov.

Doma sa tiež pracovalo. Dňa 3. septembra bol zriadený miestny národný výbor.

Zvolení boli:	Predseda:	Ján Dobrota, cestár,	
	Podpredseda I.	Ján Snopko, obchodvedúci,	
	- "	II. Juraj Dobrota, povozník,	3
	Členovia:	Matěj Oravec, murár,	4
	- "	Ondrej Riccián, robník,	31
	- "	Ján Riccián, robník,	5
	- "	Ján Dobrota, lebnár,	57
	- "	Ján Snopko, rolník,	70
	- "	Pavel Halaj, stolár,	65
	- "	Ondrej Chrobák, robník,	10
	- "	Juraj Snopko, stolár,	58
	- "	Ján Dobrota, lesár.	60

MNOV previedol zbierku v prospech poslanca dňa 24. sept. Zosbieralo sa 1020 Kčs na holovosť, 3765 kg slukovín, 578 kg remiakov, 30 kg cibule, 115 kg maku, 8 kg ovsu. Toto bolo odovzdané v Ban. Bystrici.

Občania doma zapojili sa tiež prácou do povstania. Denne priemerné 15 chlapov pracovalo na opravovacích prácach pri Kremničke, pri Rakytovciach, na Močiarach a v miestnej obci na Hopaniciach a Vysočine. Furmani pracovali ako povozníci pri objektoch i pri rozcáraní stravy pre partizánov a vojsko v kremničských horách.

Odbojový ruch a silu povstania v obci naručoval neustály hukot lietadiel na blízkom letisku v Troch Duboch. Občania mali

čo obdivoval. Koncom októbra dalo sa očakávať, že dojde k bojom aj v okolí našej obce. No nedošlo. cez obec prešlo viac skupín československých vojakov, ktorí ustupovali od Kremnice, od Sielnice i od Badína. Miestni občania chovali sa k nim pohostinne.

Smútok, strach i bolesť zavládla, zatlátila radosť, no nádej nemičila, keď z Bystriče, z Radvane i z Kremničky prichádzaly evakuované rodiny, aby sa uchránili pred zverstvami Nemcov. Sem sa uchýlilo asi 25 rodín. Ubytovanie bolo v škole a po väčších domácnostiach. Tieto rodiny nemôžu si stačovať na Pisančanov, že by neboly, bývaly vládne prijaté.

Dňa 27. okt. večer o 10. hod. do obce došla prvá nemecká hliadka v sile 12 mužov, ozbrojených ľahkými gulometmi a automaticmi. Doniesli so sebou poriadok strachu a neistoty. Táto hliadka ešte v ten večer odišla z obce smerom na Radvaň.

Do 28. X. 1944.

Doba nemeckej okupácie.

Dňa 28. okt. 1944 o 8. hod. ráno do obce došli 4 veľké nákladné autá a asi 180 mužov. Ubylovali sa v obci. Občania museli im variť sliedky a kačičie. Chovali sa drzo. Občania sa ich veľmi báli. Nemci robili prehliadky po domoch. Našli niekoľkých ukrytých čes. vojakov, asi 30 pušiek a 1 ľahký gulomet. I pri týchto prehliadkach predsa sa podarilo ešte niekoľko pušiek

ukrytí. Vojenské šaty a batohy, čo po rodinách ne-
chali česl. vojaci, ktorým sa podarilo ešte prežiť
sa do civilu a vias ujst, musely byt tiec odv-
rdané. Bolo odovrdaných asi 30 batohov. Cō lep-
šie veci, Nemci si pozberali, zbytok ostal
v Drušove.

Nemci rajal'ých vojakov hladom tri-
nili; zavrdli ich načas v miestnostiach Druš-
ova, potom do blískeho vojenského skladu.
Dobrovedné a starostlivé Prívančianky aj sam-
nosily jest vyhladovelým česl. vojakom. Pri tom-
to slyhu podarilo sa este denatim odvážnej-
šim chlapcom ujst, keď im občania posky-
tli civilný oblek a ukryli ich.

Na druhý deň obec opustili. Cez noc však
vyrabovali byt učitelá. Specializovali sa na jem-
né ženské prádlo, teplé mužské prádlo, postelné
prikrývadlá a záclony. Byt násilne otvorili
ako partizánsky za pitomnosti starostu ob-
ce. Korist' odvádzali autami. Na dieťa vjímny
bernočne mohli sa len dívať aj v stole uby-
tované dve rodiny evakuované z Radovane.
Po odchode týchto Nemcov do obec prichádzaly
len hliadky.

Cez obec pordejsie prechádzalo este hod-
ne učencov, česl. vojakov. Týmto občania pomá-
hali radou, stravou i oblekmi a takto im po-
máhali vrátiť sa domov ku svojim.

Miestni občania, čo boli narukovaní, väsi-
šinou sa šťastne vrátili domov. Do zajatia sa
dostali a boli odvezení do Nemeckas siedmi.
Tu to: Ján Dvorský, Matij Dvorský, Juraj Snopko
Macik, Matij Snopko Macik, Ján Snopko Kanonier,
Pavol Klobušnik, učiteľ, Anton Antoliak, robotník.
Jeden menom Juraj Riečan Kozák po zajatí
bol ako partizán pákerne od chrbta dávkou
z automatu Nemcami zastrelený pri obci
Dolhoviča, okres Svidník.

Občania na vlastné oči sa presvedčili,
ako Nemci podľa bratislavského rozhlasu ga-
valiersky oslobodzovali slovenský národ. Ne-
návist vzkypela ešte viac a odteraz ešte hor-
livejšie sledovali československú osloboditeľ-
skú myšlienku.

V obci nastalo ticho, smutno a ra-
vládla neistota. Väčši občania boli jednej my-
sle, nik neodával, a preto nebolo ani riadneho
vyšetrenia voči účastníkom povstania a
členom miest. národného výboru.

Partizáni
u nás.

Od povstania do oslobodenia ČA pre-
žila obec Slov. Pršany snáď najosudovejšiu,
najsklíčenejšiu, ale slávnu kapitolu svojich
dejín, kedy sa tu konala naozaj ťažká, od-
vážna i dôležitá osloboditeľská práca. Len
Pánu Bohu za ochranu a sornej jednotnej
práci občanov možno ďakovať, že Pršany

nestihol osud mnohých vypálených zapadlých partizánských obcí.

V blízkých horách vznikla spočiatku pomerne malá skupina partizánov, ktorá niema-
lou mierou zásluhou občanov hornoprvianskych
posledšie rozrástla sa v počtami a vzhľadom
k jej terénnemu umiestneniu, stráčiac horské precho-
dy z Kremnice do B. Bystrice, veľmi dôležitú úlohu
konajúcu skupinu. Osud obce vtedy rálečal na
osude partizánov a osud partizánov lečal na
osude obce.

Počiatok ulvorenia tejto partizánskej
skupiny je z prvých novembrových dní r. 1944, ke-
dy bola zistená skupina asi 10 vojakov na Vy-
sočine. Bola to časť z bleskovej čaty por. Žu-
fu, predtým sa zdržujúcej v Malachove a v Be-
hľach. Túto skupinu viedol desiatnik Papák
z Námestova. Dvaja vojaci-partizáni došli do
obce a vyjednali si dodávanie stravy, keďže
boli úplne bez prostriedkov. Páty i obuv im
dodal vtedajší obchodvedúci p. Ján Štrába
Ján Štrába zo zárob, ktoré tam nechali Nem-
ci po odfetrovaní vojakov 29.1.1944.

K tejto skupine prichádzali po horách
rozbratení vojaci a partizáni, medzi inými i
poruč. Valentin Giergovský, Rus, ktorý sa stal
veliteľom a des. Papák komisárom. Poslednie-
ho pomieklorých občanov táto skupina sa

rozrástla na 186 členov. Tajne sa rozniesol chýb, že na Písaňoch sú partizáni a preto okolití podniknutí pracovníci sem dirigovali uchádzačov partizánov najmä z radov utečencov z maďarskej armády, z nemeckej armády býv. ruských zajatcov a rôznych iných utečencov zajatcov. Boly tu rozšípené všetky národy Európy i Američania lebi. I Nemci sa uchádzali, ale nemohlo sa im veriť, a preto neboly vpustení alebo uvedení do tajných skrytí bojovníkov za slobodu demokracie.

Veľmi ťažká úloha pripadla obci v ríš. bovani partizánskej skupiny. Naša malá, horská a chudobná obec vedela sa statočne deliť so všetkým. Je sice pravda, že pre partizánov dochádzal proviant aj z inokade, ale byly časy, že sa nedalo nijak dopraviť nič a v hore bylo hladného i neimného chlapstva veľa, muž siahal za leu do obecných zásob, už či to byly kurniaky, masť, mlieko a pod.

Štastlivosť i ochotu Písaňanov môm potvrdiť všetci partizáni, ktorí byly odkázaní na dovor pokravin cez obec i z obce, lebo robili to Písaňania tak, ako najlepšie mohli a vedeli uplatniť tu svoj jednoduchý ale odka- vý sedliacky rozum a ľúbtiv.

Pokravinny dodávaní z Ban. Bystřice bylo treba obozretno dopraviť do hôr. V Bystřici po-

travinu dodával veľkoobchod J. Kollára, chlieb sa píchol u Hornov a Budu v Radvani. Všetko šlo na falšované účty pre Poľtavné družstvo v Hor. Pšovoch. Dopravovateľia-furmani veru neraz strachom lipli, keď sa cestou stretli s nemeckými hliadkami. No Boh prial odporu práci osloboditeľskej.

Z obce večerní a nocou sami partizáni odnášali poľtaviny do hôr. Inokedy, v čase obozretosti nosievali pšovskí občania muži ale i ženy na chrbte alebo na kmeňákach (saniačk). Pre Jána Dobrotu a Budy a jeho manželku Evu takáto cesta mohla byť osudnou. Keď boli v hore, Nemci práve urobili prepad a vtedy Evi aj postrelili do nohy. Ženy tiež kovali neoceniteľné služby roľníke, keď muži už sa museli ukrývať, aby ich Nemci nepobrali na rákopové práce. Ženy neraz chodily „prat“ do hôr alebo pre vodu, - tak sa vyhováraly, keď ich náhodou stretla nemecká hliadka. Ony však nosily stravu mužom i partizánom do hôr.

Pšovskí občania muži dlhá rokovanú veliteľä npr. Giergovského museli kovať a kovali vďačne nočné i denné cestné stráže na ceste od Bynčice a od Baslina. Pšovnica bola v prízemnej mierstnosti Družstva.

Nemci porobili aj niekoľko prepador na obec a na bunkery partizánov. Tak dňa 9. 7. 1945 došiel pohotovostný oddiel gardistov, ktorí robili domové prehliadky a chytili 1 partizána, ale idejme ho pustili a 11 židovských občanov. Nemecké hliadky urobily idejme na základe udania z obce, domové prehliadky u p. Jána Trojky Mlynára a p. Ondreja Kričana z Doliny. No nič sa ani tu nestalo.

Na partizánov v hore bol urobený prepad z troch strán: od Badína, od Púštan i od Orľov v počte asi 80 mužov Nemcov. Tento prepad bol významný proti opatreniam našich partizánov pre Nemcov nevydarený.

Posledný prepad Nemci urobili na našich partizánov v čase, keď si hľadali istupujúci Nemci cestu z Badína cez Tri križe do Kremnice. Vtedy sa vyvinul opravdu ťažký horský a nerovný boj, ktorý sa však predsa skončil víťazstvom našich partizánov. V tomto boji hrdinsky zahynul aj údajný partizán z Kremnice Kyzka. O 3 dni malo prísť asi 150 Nemcov, ale i tieto odniesli si len porážku, keďže nadvihli na veľmi dobre maskovaný pod-

minovaný chodník. Ostraláče Nemcov nasved-
čovali len dohady podľa roztrhnutého a kr-
vou postrichaného okolia. Po tomto výbuchu
Nemci spustili ohromujúcu palbu vzleť.
Práchy si mysleli, že je už koniec celej par-
tizánskej jednotke a právou račaly sa obá-
vať aj o svoj osud.

Vianoce r. 1944 neboly najhlúpanejšie.
Tiančania však mali možnosť prekárať de-
broseckosť a aj prekáraly ju. Urobili sbier-
ku potravín, šalsova a cigariet, aby mohli
niečím odbraovať aj prijímať vianoce na-
šim partizánom. Ženy napíckly koláčov
a šalsova sa dalo dačo vypit'. Za tieto
dary dostalo sa občanom od partizánov
iprimného podakovania.

V obci našlo bezpečný úkryt hodne
prenasledovaných občanov. Týchto jednodli-
vé rodiny tak pective ukryvaly, že ani su-
sed nevedel, koho jeho sused ukryva. Tak-
to bolo ukrytých asi 30 ľudí.

Domácnosti, v ktorých našli pohor-
linstvo už či partizáni, či evakuovani, či
prenasledovani občania, či v iných obci sa
tu ukryvajici pred rabramim Nemcami a
hrôcami bojov, sú: Ondrej Ricčan a Doliny,
Dobrota u Harov, Dobrota u Marinských,
Marej i Martin Oravec, Ján Lupoš Mlynár,

Juraj Dobrota Kečkar, Ján Dobrota Bridník, Ján Dobrota Debnár, Ján Riccián Kocák, Pavol Hlaj, Mária Gajdošiková, Ján Dobrota, cestár, Ján Čiliak, Matej Klačan, Matej Dobrota Turčan, Chrobáková zo Staréj školy.

Fronta - bo-
je v obci.

Bliži sa 21. marec 1945, deň posled-
ného pobytu Nemcov v našej obci. V noci
z 20. na 21. marca mali brat' chlapov, ale
títo do vias vzešli a ešte vias sa ukry-
li. Medzitým ženy Nemcov opožily a rába-
vom odvrátili ich dôslednosť vo vyhľá-
davaní chlapov. Ráno už dopadaly do
obce prvé granáty a míny. Nemci mu-
seli napochytre opustiť obec. Ostali tu
len Maďari, ktorí však sa i voči obyva-
teľstvu i v boji robili byť fanatickejšími
obránkami fašizmu ako samotní Nemci.
Nepomohly prosby a nahovárania občanov,
aby prestali strieľať, aby sa vedali, že sa
za nich raslamí. No títo nepopustili
zo svojej bojovnosti a tak obec Práany
bola dost' dlho v palbe a utrpela i veľa
škody. Posledný večer ešte títo Maďari
urobili rabovačku a odviekli niekoľko
kusov dobytku. Občanom hrozili stále
vypálením. Nestarili však do nás urobiť,
lebo prvé hliadky Červenej armády a ru-
munskej armády už boli v obci. Behom

jedného dňa bola celá obec oslobodená. Bojova-
lo sa o každý dom. Z civilného obyvateľstva
väčš odáka Bohu ničto sa nestalo obeťou býl-
o hrôz.

Partizáni k sme pred príchodom fron-
ty premiestnili sa do sieľnických hôr, kde sa
prebojovali cez frontu do Kovelna. ^{z Ladu} Thode
odišli do Popradu.

Teda naša obec bola úplne oslobo-
dená dňa 23. marca 1945. Bol to deň radosť-
ného vdychu a obnovu nadobudnutia ve-
domia slobody a voľnosti, deň svitania
sa s osloboditeľskou armádou ČA a ru-
munskou. Muži sa vracajú z hôr, pomáhajú
nosiť štrévo a zbrane do nových po-
stavení.

Oslobodenie

V obci sa usídlila rumunská posádka,
ktorá tu bola asi do polovice mája.

Dňa 5. apríla 1945 vrátil sa do obce
náčelník Pavel Klobušník z Revúcej, kde pre-
šiel prechod fronty a odraňoval sa po rúteku
od vojenskej jednotky a spod nemeckého
dozoru. Tento náčelník svoj byt úplne vyhrad-
nuldý. Podľa svedeckých výpovedí občanov
u 28. okt. 1944 Nemci byt vypracovali a zbytok
bol sa bojov znovu rozhradnuldý.

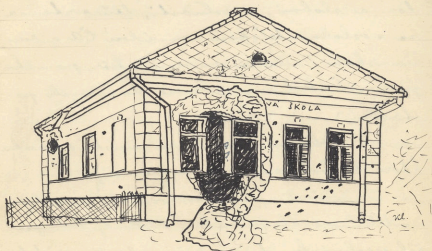
U 10. apríla reorganizuje sa Miest-
ny národný výbor a organizované sa sa

čina rozlítiť život v obnovenej vlasti. Za predsedu bol zvolený Pavol Klobučník, podpredsedom je Ján Dobrota Cestár, tajovníkom Ján Lúčko Mlynár. Ostatní členovia sú bývalí členovia prvého revolučného národného výboru mestskej Ján Dobrota a Búdy.

Práca v obci je hodne. Najviac starosti saberá pásovovanie a ríšovanie vojnových škôd.

Vojnové škody.

Z budov najviac je postihnutá škola. Budova samotná bola paviaknutá dvooma granátami.

mi, čím celná časť bola úplne vyprázdnená a v učebni nábytok školský črepinami zničený. Druhý párah bol v strese od ulice vedľa okna hore slávo, projektil prenikol až do bytu učiteľa. Strecha bola črepinami tiež postihnutá. Školská drevená dvorá a párahmi tiež bola úplne zničená.

Inačne bola posthodená tiež budova Polravského družstva. Budovy v okolí školy každá jedna dostala aspoň jeden priamy zásah. Z obytných domov vo vnútri obce priamo zasahy min polárne granátov dostaly: dom Jána Kiciána Baník, dom Juraja Dobrohu Haro u Balcov, dom Pavla Halaja, dom Mateja Dobrohu Šesták pred Závorom. Ostatné domy boli veľky posthodené viac menej člepnami min alebo veľmi blízkym výbuchom strely pri budove. Za bojov zohorela stola Juraja Dobrohu Kečkar. Celková škoda vojnou spôsobená v obci Horné Priamy podľa priemania a odhadov činí Kčs

Všetchno škodách sú zahrnuté všetky škody na budovách, na materiáli stavebnom, na dobytku, na krmiwe, na včelstve, ktoré bolo takmer úplne zničene, na pohravínách, na nádobve i na ovocných stromoch.

Počas bojov o obec a občanov neprinieslo nikto o život. Poranená na pravom pleci bola žurana Antoliaková rod. Kiciánová.

Oprava vojnou posthodených budov postupuje veľmi pomaly pre nedostatok státného materiálu. Zvlášť pozitívne sa veľký nedostatok skla na zasteklenie okien. Príj. prídel skla 30 m² dostáva sa na Vianore 1945. Dáva sa tam, kde je najpotrebnejšie.

Zárobková
situácia po
vojske.

Zárobkovanie poľnohospodárskymi článkami a
textilom hodne času a schôdkov členov národ-
ného výboru si vyžaduje, aby bolo prevádzka-
né čo najspravodlivejšie. Je absolútny nedo-
statok mäsa. Cena mäsa na čiernom trhu
pohybuje sa medzi 100 a 180 Kč. Je značný
nedostatok mlieka. Za mliekom sa chodí pe-
ši, vozom, alebo na bicykli za Krupinu a
za Levice. V týchto krajoch dostal výmenou
za šablou, i staršie, a za dosky. Iná ce-
na (čierna) je za 1 kg 25 - 40 Kč.

Textil sa prideliuje obci. Miestny ná-
rodný výbor delí občanom. Obv sa pri-
deluje lístkami. Tu sa berie do úvahy,
ako jednotlivci sa zapojili do práce. Pred-
nosť majú tí, čo dochádzajú dennod-
ne do práce do Ban. Bystrice, robotníci pri
vodohode a drevorubači.

K zdolaniu nedostatkov textile
i v poľnohospodárskych článkoch niektoľou miest-
rou prispela aj pomocná akcia UNBRA,
a darov kľorej i našej obci bolo niečo na-
delené.

Malá nákupná mocnosť spôsô-
buje hromadenie peňazí u jednotlivcov.
Vlada prikročila ku kolkovaniu banko-
viek, ktorí je prípravou pre ďalšie opatře-

nia - viacanie vkladov a vjmenu penari,
 čo sa presádka v októbri 1945. Na osbru sa
 ponecáva v obeku 500 Kč, oslatsk sa via-
 re ako vklad. Tento krok vlády v značnej
 miere prispel k upsoneniu československej
 meny a v niemalej miere i k spomaleniu
 v tejto dobe už rozrástajúceho sa šmelinár-
 stva - predávania na čierno, vyzoko nad
 úradné ceny.

Opilstvo veľmi pokleslo, lebo niel
 lichovín. Čierne ceny 800-1000 Kč za liter
 liehu. Faleška 400-500 Kč. Ináč občas sa
 prideliuje obciam podľa počtu obyvateľov.

Fajčivo je veľmi veáčne. I tu sa
 ravádkajú tabačienky - odberné lístky na
 tabakové výrobky pre každého dospelého
 muža.

Najhoršie je to s osvetľovaním.
 Niel petroleja ani sviečok. Chodi sa spa-
 vat, keď sa svakne. Tieto pomery miili-
 ly uvačovať Priancanov o vjhodách elek-
 trického prudu, keď v okolitých obciach
 všade si pokojne mohli sviečiť a u nás
 muselo sa neraz polme debatovať.

Teraz miestny úitel a zároveň
 predseda MNO, Pavol Klobušnik nachá-
 dra najvhodnejšiu príležitosť uviesť osvet-

Niel svetla -
 elektrizácia.

lok svoje plány elektrifikácie obce. Vediac, že na Práanoch už dávnejšie rozvíjala sa myšlienka elektrifikácie, ale pre príliš konzervatívnych jednotlivcov rastúcich členov v obecnej rade nemohly byť plány elektrifikácie realizované. Vyústil situáciu. Práve sa vymieňaly peniare. Rozhodol sa napísať list Riadiateľstvu mestských elektrární v Banských Bystrici, či by bolo ochotné realizovať elektrifikáciu obce Hor. Práany. Došla hladná odpoveď i prísľub, že sa vyholovia nové plány i rozpočet, nakoľko s rozpočtom v roku 1936 sa nemohlo počítať v terajších časoch a pôvodné plány sa strátili.

Dňa 18. novembra 1945 zvolal predseda MNO veľkých občanov na mimoriadnu poradu, na ktorej predložil svoj úmysel i plán na uskutočnenie elektrifikácie obce po stránke finančnej i po stránke prevedenia prác. Tu predložil už aj nové plány, vyholované Mestskými elektrárňami v B. Bystrici aj rozpočet vo výške 269.858 70 Kčs. Po nej sa vypínala debata, vyžiadal si poserenie na konanie prípravných elektrifikčných prác v rastupovaní sa obec. Občanám občanov s finančným stavom obce, že je bez prostriedkov, dostalo sa mu pri-

službu, že občania sami poskytnú pôžičku
 obci na prevedenie týchto prác. Občania
 prisľúbili aj prácu, kopanie jám pre slpy,
 rozvážanie slpov a pod.

Po tejto porade každý dobrovoľne
 upísal pôžičku v peniaroch i počet pra-
 covných dní. Každý podpísal pre-
 hlásenie tohoto znenia:

„My všetci podpísaní občania
 obce Horné Pršany týmto prehlasujeme,
 že chceme previesť a uskutočniť elektri-
 káciu našej obce, a to podľa možnosti
 ihneď čo v najkratšom čase.

Ime obcou zallačenou do hôr,
 na kopce a stráne, kde o ľarkopridup-
 nív a máloúrodnú pôdu raište nemali
 ráuzim bývali grófi a baróni, a len
 preto tu dovolili vystavať našim
 predkom malé, drevené, chudobné cha-
 lupy. Keď drobný ľud stal so slobod-
 nym, vtedy i naši predkovia s vitarstvom
 práva a spravodlivosti stali so smelí-
 mi i budovali si domky ni nie z dreva,
 ale z kamena, ba aj z leháč. Takto obec
 vyrástla na dnešný stav 73 čísel domov.
 Mnohí z nich sú pekné, uhládné a prítul-
 né, preto sú nám milé, a veru ľarko by

nám padlo s nimi sa rozlúčiť, opustiť ich a hľadať strednejší rivoľ v úrodnejších krajinách našej vlasti, alebo v cudzine. Milá je nám naša obec, i keď je chudobná naše pole a len veľmi biedne náš rivoľ. Tiaré však máo láška k dedovieni i vedomiec, že nikto by lieto skaly, medze, stránu, úbeke poličku, čistinky a lesy nevedel snáď tak obrobiť, tak sa im lešit, a sohra kto by sa vedel tu tak dobre cítiť, ako my, sa vieme.

Sme obcou zapadlou, zabudnutou a ľudmi a miest a a bohatších i výhodnejších obci snáď aj pokidanou. Nemôžeme sa zaradiť medzi obce, kde sa býva s určitými výhodami, lebo nie sme pri dobrej frekvencovanej, upravenej hradskej, nie sme pri železnici, k nám sa dá len peši ísť, aj to cestou ľahkou, neraz v „blate ať po úri,“ a stromov i polnou ako na kalváriu. Preto, že sme na kopci, ani len vody nemáme. No, ale voda ná bude, keď nie o rok, tak aspoň o dva, lebo vodovod chválabohu ná z roky sa robí.

Ešte jednu nevýhodu máme, - že nemáme svetla. Tu ľahké povojnové časy, prelo petroleja málo. A toho veru bolo zaiste

málo i dávno pred vojnou v najblárenejšom
 miere u nás, najmä u bývalých vzburníkov a
 vôbec u mnohých občanov, ktorí mali negatívny
 vplyv v správe obce, aby si týmto petrolejom
 osvietili trochu rozum, keďže rozhodovali
 vždy príliš konzervatívne a nedovolili pre-
 viesť žiadnu nákladnejšiu ale prospešnú
 prácu pre kultúrny i hospodársky pokrok
 obce. Boli proti všetkému, čo malo obec
 trochu povzniesť.

Pri všetkej tejto opozícii predsa
 však niekoľkým pribojníkom pokroku po-
 darilo sa niečo previesť v obci. Začali to
 typicky pouažsky, najprv s krmom, posta-
 vením dost' úhládnej budovy potravného
 družstva, potom s cestou, potom dlho
 nič, a za vojny s vodovodom, teraz s elek-
 trizáciou. Vodovod mal sa uskutočniť
 ešte v r. 1934 a elektrizácia v roku 1939 za
 nákladu hodne nízkeho a pri dostatku
 ešte kvalitného materiálu. Tuž ale nemo-
 hly sa tieto práce uskutočniť vtedy, lebo
 starí konzervatívci nečítali si vykonať
 cestu do Ban. Bydlice na okresný úrad
 protestovať, že oni nechci vodovod ani e-
 lektřiku, že obec by sa roztrhla a že oni si
 veľa kravy nepredajú pre vodovod.

Áno takto to bolo u nás, a preto my chceme dokázať, že obec si povznesieme, že i my máme nárok na tie výhody ako iné obce, hoci sme len rapadlá a chudobná malá dedinka. Chceme rozsvietiť naše izbičky i ulice pdravým svetlom, chceme dostať prúd do obce, aby sme sa mohli sa- pojiť do radov tých, ktorí cez rádioprís- je vedelávajú sa, prijemne sa pobavia a spájajú sa s veľkým svetom. Chceme rascie- tiť pred oči, ba do duše tým, ktorí mali naoraj kalpyký rozum, aby sa im v hla- ve ná rar rozsvietilo, že ple uvačovali a ple robili, keď sa stavali proti novstánu a kultúrnemu pokroku. Chceme im doká- rat, že nielen práca, výlučne pre seba kona- ná, donáša blaho a radosnejší, krajší život, že práca pre celok, pre obec, pre verej- nosť a povnesenie obce donáša este viac blaha tiež do domácnosti jednotlivca.

Teľá nám posthodil starý kouerwa- livimus, lebo ai desatnásohny je terajší náklad na prevedenie týchto prác. Chc- me však previesť elektrizáciu i sa týchto ľarkých podmienok. Opierame sa však tiež o pomoc štátu a verime, že nám po- möre naše dieko uskutočnit' a nedovoli,

aby sme pre našu oholu niekedy skutočne neprišli o kravičky, jediné naše živiteľky. Ako horská rapadlá obec dala štátu lieč dosti pekni pomoc na jeho vykriesenie; ako veľky rapadlá obec, ľaf aj my stali sme sa obcou partiránskou, i tulkou pre mnohých prenasledovaných, pracovali sme lieho, oblavo, ale neberciami prácu v podzemnom boji proti utláčateľovi. A keď sme v nebercijných časoch boli svetlým bodom práce osloboditeľskej pre štát, kai ste tento štát nám dopomôre rozsvietil naše príbytky i ulice, aby ako skupina svetlých bodov bola naša obec viditeľná i v noci, a do širokého okolia a kopcov oznamoval osvetlený priestor, že tam je obec, ktorá pre svoje zásluby dostala svetlo čo odmenu.

Dávame svoju prácu, svoje úpory a dobrú vôľu, aby sme elektrizáciu previedli. Uprisujeme, súhlasíme s uskutočnením elektrizácie, ale prosíme predstavených obce i veľky úrady, do kompetencie ktorých spadá starostlivosť o obce, aby sa vynasnažili našu požičku nátiť a kaišiti vykonaniu podpory od štátu a od okresného národného výboru. Požičku poskytujeme, aby sme umožnili skoré prevedenie práce,

aby sa čakaním na podpory nermenišila ochota a vôľa občanov, a preto, keďže sme obcou chudobnou, ale rasklíšilou, ráiste sľubujeme sa s pororumením u kompetentných úradov a pomor nám bude v najväčšej mornej miere poskytnutá.

Teda upisujeme: - - - - -

Ustavovným podpisom potvrdili svoju ochotu a pevné rozhodnutie uskutočniť elektrizáciu obce všetii občiania, aj tí najchudobnejší. Upisalo sa 35.000.-Kč. v nových peňiazoch, potrebný počet povozníckych dní a 96 pracovných dní.

Bola snaha elektrizáciu previesť este do Vianoc r. 1945. No povoznícké pomery nedovolily nám radovať sa úspechom našej snahivej práce. Nedostatok potrebného materiálu a prístrojov milil este čakať. Ale rozhodnutie padlo, prípravy sa rapočaly, úradovní o podpory a povolenie elektrizačných prác sa napísaly, rozposlaly na kompetentné miesta, i sľubávaly sa s pororumením a úspechom.

Definitívne, jame vec sorriešilo Povozníctvo dopravy a verejných prác, verejná správa technická rozhodnutím o prisľubení podpory, prípisom zo dňa 18. júla 1946, čís. 39.470-W/2-1946,

keď udelilo podporu v preskúmaného rozpočtového nákladu Kčs 421.787.90 vo výške cca 38%, t.j. sumu Kčs 160.279.40. Tento stavebný príspevok bol udeľený na podmienok, keď na elektrifikáciu prispieji:

- a) Miestny národný výbor cca 15%, t.j. Kčs 63.268.20
- b) Okresný národný výbor cca 20%, t.j. Kčs 84.357.60
- c) Elektrárňa cca 27%, t.j. Kčs 113.882.70

Okres i elektrárňa príspevok prisľúbila i skutočne poskytla. Obec už mala svoju časť raištení pôričkou i naturálnymi prácami, čo MNO na svojom zasadnutí schválil a pozjal tento náklad do rozpočtu obce.

Z iniciatívy obce zakúpily sa stĺpy, občania vykopali jamy, povornici porovnávali stĺpy, elektrárňou dodala odborníkov a už v jeseni r. 1946 stavajú sa stĺpy i nabaňuje sa primárna sieť od Malachova. Do Vianoc r. 1946 bola dokončená už i sekundárna rozvodná sieť v obci. Dňa 23. januára 1947 byly všetky práce ukončené a dňa 1. februára 1947 bolo slávnostné odovzdanie elektrickej siete a zapojenie sa účasti p. riaditeľa Mestskej elektrárne v B. Bystrici, Jarudora, zástupcov ONO, p. prednostu MNO v Radvani.

m/Dr. Gejzu Tichého, ráslypcov obce, robstvíctva a iných hostí. So slávnosti bola podávaná slávnostná večera.

Táiko je písomne vystihnúť radosť občanov z uskutočnenej práce. Nejednú obáča-li vypínačom niekoľkokrát, rabávali sa, aby mohli uverit', že v ich malých chalípkach už je uvedené čisté jasné svetlo. V radosťu one nadšení mierar spomenuli si na raskútilé osobnosti o uskutočnenie tohto daru vyho-dy a dobra. Pošla reči a chvál občanov dala by sa vyčítit' a priínat' najväčšie rásľuby o toto dieło predsedovi MNV a učitelovi Pavlo-vi Klobušníkovi, ktorý skutočne elektrifikáciu obce Horné Pršany vykriesil, predkladal na poradiách MNV a verejných schôdkach občanov k uvariovaniu a prejednávaniam, nejednú noc a volní chvíľu venoval písaniu riadosti a plánovaniu, ako raskútil' úhradu nákladov, keď obec už tak finančne bola vyčerpaná slabou vodovodu. Jeho idealizmus a ráspliatá práca našla pororumenie u miernych občanov, ochota ktorých musela presvedčit' i kompetentné úrady a tak toto dieło muselo sa s úspechom vydarit'. Popri ochotných a obelavých občanoch hornopršian-ských patri tiež priínat' rásľuby o usku-

trénenie električácie a jej skore prevedenie
 p. Jánovi Snopkovi Mlynár, p. prednostovi úra-
 du MNV v Radvani u št. Gejzovi Tichému,
 p. Jánovi Dobrolovi, cestár, p. M. Šandorovi,
 riaditeľovi mest. elektr. v Ban. Bystřici a
 p. ing. Kmetovi z povereníctva techniky
 v Bratislave

Veľkým tým, čo sa rozšířili o toto
 dieło, necht je odmenou vdácné slovo a
 radosť z práce, ktorou sa povinnosť ma-
 ťa obec a stala krajinou i prítulnejšou,
 ako aj vedomie, že spôsobili radosť ob-
 čanom, ktorí dieło výhody budú užívať
 a ktorí by ich užívali rovnako v prostojí
 a v sládej láske k svojmu národu s ve-
 domím vdáky štátu, ktorý im umož-
 nil dieło práce previesť.

V roku 1945 počel obyvateľov sa zmen-
 ťuje vystahovaním sa 7 rodín v počte 30 osôb.

Vystahovali sa dobrovolne v rámci vnútornej
 kolonizácie obcí Nemcami opustených. Na-
 ši sa vystahovali do Janovej Lehody, okres
 Kremnica. Vystahovali sa tieto rodiny:

1. Juraj Dobrota Haxo ako 7 členná rodina.
2. Juraj Dobrota Haxo ml. -- 3 -- --
3. Juraj Dobrota z Marinskej ako 2 -- --
4. Ondrej Dobrota Haxo ako 6 -- --

Vystahova-
 lectvo.

5. Ján Čiljak ako 4 členná rodina
6. Jozef Mamojka -- 4 -- --
7. Imrich Rašlik -- 4 -- --

Dôvody k vystaňovaniu ^{si} ťažké živelné podmienky v obci, najmä malá rozloha chotára obce a s tým súvisiace chudobné majetkové pomery jednotlivých rodín.

Vodovod.

Vodovod je jednou z najdôležitejších živelných starostí obce, na čom závisí jej ďalší rozvoj a vrasť. Je veľmi starou záležitosťou prelo, lebo obec je bez pitnej a užitočnej vody vôbec. Už v r. 1907 bola stavba vodovodu aktuálna, čo sa možno dočítať v zápisnici mimoriadneho výborového zasadnutia zo dňa 19. júna 1907. Tu badať však, že otáčku prívodu vody do obce nenastolili sami občania, ale nadriadené úrady - okresný hlavný slúžny, čís 3913/1907 - chceli riešiť nedostatok vody v obci stavbou vodovodu. Občania, ako sa dá zo zápisnice vypočítať, obávali sa tejto stavby, že jej náklad by ani finančne ani inak kmolne neuniesli. Radšej sa rozhodli kopať veľkú studňu a robiť pokusné vrby.

Podľa ďalšej zápisnice z 7. mája 1908 možno konštatovať, že niekto túto vec veľmi sa snažil uskutočniť, ale v samotnej obci sa

marilo toto úsilie a dobrá snaha. Okresný hlavný slúžobný prípisom č. 2486 žiada nové usnesenie obecného výboru, aby sa predostrela žiadosť na uh. kr. ministerstvo o štátnu podporu, keďže obec ničím, alebo len veľmi malý príspevok môže prispieť. Obecné zastupiteľstvo trvalo na stavbe studne pri škole a inej vobci, že naj skôr môžu dodať viac vody obci ako vodovod a finančne by to bolo lacnejšie. A len ak by sa štátna školská studňa, ktorú mal postaviť štát, neuskutočnila, obec naj s radosťou porúči príležitosť cieľom vymoženia štátnej podpory láskavého zakrojenia na uplatnenie nároku pri vyššej vekuosti. (Výťah zo zápisnice obce zastupiteľstva)

Kopanie studne pri štátnej škole asi sa neuskutočnilo, lebo podľa najdených vyhlášok a vyprávání občanov v r. 1915 vodovod sa mal stavať. Plány boli porobené na zachytenie prameňov na studienkach. Tie mala byť na tvári miesta prejednaná dňa 23. marca 1915 o 12. hod. pre zlé počasie však bola odročená na 2. júna 1915 o 9. hod. Kedy sa už aj nariadilo chylenie prameňa, ba práce sa aj započaly, ale vojna nedovolila ich ukončiť. Aj finančne sa zaistovala táto stavba. Tento predavok, složený na tento cieľ v kúpy

mohol byť ponúčený až v r. 1943, kedy bolo treba už riadne financovať stavbu vodovodu v práci.

Po vojne vodovodné práce zase kaspaly. Až okolo r. 1928 v pokrokovejších hlavách prebýdza sa snaha obec zveladiť z dravou pidiou vodou a tým i zlepšiť živobudné podmienky. Robia sa znovu plány. Po bakteriologickom zobraze voda však nevyhovuje, prameň sa neovvedčili pre malú vydatnosť (Studienky).

V roku 1935 uruje sa iný prameň v dolinách. Vydatnosť i dl i kvalita vody sú veľmi dobrá. Plány sa prepracievajú. Nedostatok vody vobec v r. 1936 vynútil si šírenie stavby. V r. 1937 projekt schválený Krajským úradom v Bratislave čis. 216113-34/1937 z 19. VII. 1937, Ministerstvo remedelstva čj. 43343-III-B/1937 z 25. VI. 1937. No stavba sa neračala. Iste narazila na pomuľé rozhodovanie obce vo veci úhrady na obec pripadajúcej časti, hoci lehdejší náklad celý bol len 280.000.- Kčs a to aj s privodom do vojenského skladu. Príciel prevratový rok 1938, práce zase radriemaly.

V roku 1940 znovu vec oživa. Dňa 15. februára Juraj Dobrota Kečkár na schôdke obecného zastupiteľstva pripomína nedostatok vody a potrebu šírenia stavby vodovodu.

(Zápis č. 4/1940). Tlele znovu sa ozýva hlas Ondreja Dobroľu Balovic (Zápis č. 7/1940 a 23. III. 1940) o potrebe vybudovania vodovodu. Situáciu nedostatku vody po svojom príchode na Hor. Píany pozoruje aj učiteľ Pavel Klobušník. Vidí nutnosť a oddôvodnení malichavosť stavby vodovodu, zapája sa do práce a pomáha hľadať spisy o vodovode. Notársky úrad nie nabádaný opravdivou zainteresovanosťou občanov o túto vec ochotnejšie ide za vecou. Spisy sa našli na župnom úrade v Ban. Bystrici, vodohosp. oddelení v Bratislave. Takto sme mohli sledovať postup i riešenie veci. A už v januári 1941 prípisom vyššie menovaného úradu č. 500/10.964/1940 obec bola vyvolaná, aby predložila právoplatné usnesenie obecného zastupiteľstva, že splnomocňuje orgány vodohospodárskej služby vykonať radiačie pokračovanie v meste slavebníka. Splnomocnenie bolo dané.

Plány boli znovu prepracované a dôvodu, že Ministerstvo národnej obrany v Bratislave odrieklo pripojku vodovodu do vojenského skladu. Tak sa stalo v r. 1942, keď Žup. úrad v Ban. Bystrici, vodohosp. oddel. v Bratislave pod č. 5/1511/1942 a 3. III. 1942 posúdil projekt k schváleniu Min. hosp., ktoré

schválilo projekt pod čís. VIII.-1864/3/1942 z 20. II. 1942. Náklad mal činiť 480.000.- Kčs. Tento mal byť hradený podľa zák. č. 20/1941 Pl. z. Úradnímu správcovu stavby bol menovaný Ing. Neupauer. Obec konaním prípravných prác stavby vodovodu poverila p. Jána Snopku Mlynára a p. učiteľo. Pavla Klobušnika.

Zabezpečuje sa úhrada nákladu. Ministerstvo vnútra z pomocného fondu poskytuje 100.000.- Kčs (10. II. 1942, čís. 327-19762-1942). Župa poskytuje 15% úhrady; štát 50% nákladu. Obec peniaze nemá. Odhlasuje sa pôžička 50.000 Kčs u tzv. úverného ústavu v Ban. Bystrici, ktorá suma vydvihne sa však len v čase potreby. Obec však v smysle 20. zákona je povinná postarať sa o veriteľa, ktorý by štátu 50% čiastku požičiaval. Tým cieľom boli vyslaní do Bratislavy Pavol Klobušnik a Ján Snopko. Veriteľa našli Robotnícku sociálnu poisťovňu v Bratislave.

Vypisuje sa sťah na stavbu vodovodu v časopise: "Slovák", "Slovenský podnikateľ", a v "Úradných novinách" z 22. IX. 1942. Na stavbu podaly oferty 3 stavitelské firmy. V sťahku obslala firma: Ing. Vasil Karavaev, stavitel" a podnikateľstvo staviel, Banská Bystrica, nakoľko podala najnižšiu ponuku v sume 466.087.- Kčs.

Teda prípravné práce trvaly hodne dlho. Teraz nasledujú práce slavebné, ktoré tiež narazily hneď zpočiatku na vojnové ťažkosti a nedostatky. Musi sa písať žiadosť o povolenie kontingentu na dovoz rúr z Vilkovie. Šlo o veľa písania, práce i návštev osobných v Bratislave ako aj vyjednávania s dodávateľskými firmami, kým nám pridel rúr bol prisľúbený. Osobne chodil vyjednávať a sirit dodávky Pavel Klobušník, učiteľ, sám, alebo spolu s p. Ing. V. Karavaevom, alebo s p. Jánom Snopkou Mlynsár. V Bratislave pre úspešné riešenie veci niemaťou mierou prispela aj osobná snánosť p. učiteľa s niekoľkými osobnosťami na vlnových miestach, najmä jeho bratranec Ján Leko, námestný riaditeľ. Sväru hosp. družstiev a obil. skladist. Takto i za tak ťažkých čias podarilo sa nám oddovodiť a poslať do sveta veľmi nutnej staroby a ako takú začleniť medzi 3 staroby, ktoré v roku 1943 mohli sa previesť s povolením a uvoľnením rúr a ťelerného materiálu nemeckou vojenskou misiou na Slovensku. Orymočenie povole-

nia na dovoz rúr z Vitkovice (Prolektorát) od
 od nemeckej vojenskej misie patri káslu
 ha vyhradne len p. Ing. J. Neupauerovi, ú-
 radnému správcovi stavby nášho vodovo-
 du. Medzitým, čo odista riadosť o pridel
 rúr dia „ 9. marca 1943 “ odovzdalo
 sa stavenište podnikateľskej firmy.
 Toto leda bol skutočne prvý deň prá-
 ce na výstavbe nášho vodovodu. Tri-
 lomni boli: za rúpný úrad vodohosp.
 odd. Ing. J. Neupauer, úr. správca stavby,
 za obec: Andrej Ricčan, vládný komisár,
 Gejza Tichý, molár a Pavol Klobušník,
 člen poradného sboru, za podnikateľ-
 skú firmu: Ing. V. Karavaev. Uváň bolo
 na tvári mierla, ktoré framene a
 ako budú zachytené, kde budú posta-
 vené jímky, kadiaľ pôjde potrubie,
 kde bude sláť vodojem - o obsahu 30m³
 i pozmenila sa brasa od vodojemu
 do obce, účelnejšie, aby celá obec bola
 zásobená vodou. Firma mala dokončiť,
 ako aj prisľúbila, stavbu ešte v r. 1943. No,
 vojnovými pomermi oddôvodnené prekážky
 ako aj pomerne slabý ráňjem firmy, aspoň
 takto posudovali priebeh prác občania,

nesplnily plán a radostné očakávanie občanov, že budú mať už na trvanost vodu, dobrú, čerstvú a vyličenú vodu.

Zima prerušila práce, ktoré skutočne pre nedodávanie rúr sa len tak vliekli, veď aj nemalo sa čo robiť.

Na jar r. 1944 došla kápielka rúr. Firma dost iniciatívne chce previesť práce. Zase u občanov ochabla ochota, vraj firma rú platila. Pomalým postupom prác obec ukpela značné škody, lebo s počtom dní rástol i náklad a tiež fronta sa blížila, čo mohli sa občania dovoliť, že táto preruší vodovodné práce na dlhší čas. Jedného času obecný poradný zbor musel nariadiť aj pracovnú povinnosť, každý práceschopný muž mal si odrobiť 60 hodín.

Keďže 2. augusta 1943 p. učiteľ Pavel Klobušník, musel narukovať, namiesto neho ako úradný dorozca obec bol menovaný Ján Šropko mlynár a Andrej Riečan čmár. V medziasok svojich schopnosti oboja konali túto funkciu veľmi snažive, horlivo.

Koncom októbra 1944 bolo dočasne pollačené slovenské národné povstanie.

P. ing. V. Karavaeva, zaislili a uväimli ako
Rusa nemeckí vojaci. A tak sa stalo, že
vodovodné práce, ktoré už cez povstanie
slabily, teraz úplne prestaly.

Fronta sa blížila, Nemci boli
v každej dedinke, aj u nás. Nebol čas
na pokojnú prácu. Každý premýšľal
na sebaráchranu pred pošliachym
odvlečením Nemcami. V posledných
dňoch marca r. 1945 fronta sa skoro-
nosne prevalila aj cez našu obec. Strach
pomínul, ale nastaly nové starosti. Bo-
lo treba opravovať obydľia poškodená
vojnou. I pri týchto starostiach nedo-
stalo vody ničil premýšľal, ako do-
končiť stavbu vodovodu. Dňa 5. apríla
1945 po veľkej kalvárii útrap vojnových
osudov vracia sa p. učiteľ. Tento preberá
nová starosť o vodovod na seba. Ako
predseda MNV (miestny národný výbor)
má aj určité právomoc, čoho pri tejto
práci aj plne využíva. Pisomne nad-
viaže spojenie a uvedie do behu, oži-
votvorí stavbu vodovodu. Úrady vta-
jú túto iniciatívu a je ochota na
všetkých stranách. I finančné zaisťo-
vanie stavby ako aj schválenie zvýšenia
nákladu akosi snadnejšie prichádza.

V septembri 1945 dostávame povolenie pokračovať v práci. Prácu konáme lakmer na vlastnú päsť vo vlastnej reči, keďže firma Karavaev nechcela pokračovať v práci za jednotkové ceny. Takto do Vianoc 1945 položilo sa podrubie a poslali sa s výškové strojany od pred Paula Dobroslu až ku škole v dĺžke asi 300 m. Provizórne doviadla sa aj voda. V sobotu poobede o 16. hod. pred Vianocami 1945 pozdravila nás prvá voda - vyčištená voda. Na znak radosti a prejav vdáky robotníctvom bola prichystaná slávnostná večera. Dožili sme sa prvej zimy, kedy sa u nás voda nemusela topiť so snehu alebo vrstiev d'alekých Studienok.

Zimný odpočinok zase dal čas na premyslenie ďalších plánov a pripravil dokončenie prác.

Na jar 1946 obnovujú sa práce, aby tohoto roku u nás skutočne padol posledný úder kladiva i posledná skúska tlaku sa previedla. Ale nestalo sa tak. Pre určitú neochotu samotných občanov práce lakmer spia. Firma sa odvoláva, že nemá robotníkov a občania-poničkari zase nepo-

dost miedre, akosi nepremyslene pri vypravani
 do práce odpovedajú, nech sa firma stará
 o robotníkov. Firma toho vyžíva, lebo
 s počtom dní rastie i náklad, keďže
 ešte pri tom všetkom mrdy i ceny
 stavebného materiálu len stúpajú.
 Dost sa pokúšal p. učiteľ Pavol Kloboč-
 ník o skutočnosti a o potrebe ochoty
 naprevidovať občanos, no ťažko to
 šlo. Vážnosť a dobrú snahu pochopi-
 li len niekoľkí. Títo vidiac necho-
 tu druhých rozse šourali. Pri tom sa
 dostalo ako odmeny p. učiteľovi i nie-
 koľko sprostých porúčok, ako keby
 tento vďaka len pre jeho osobu robilo.
 Tieto okolnosti jeho citovosť natoľko
 urazily a rozrušily, že už nebol v stave
 zmeniť v sebe rozhodnutie odísť z Pr-
 šian vôbec. A tak sa stalo, že dňa 11.
 októbra 1946 odsťahoval sa na nové
 pôsobenie do Plešivca, i keď mnoho a
 mnoho dôvodov, najmä krásna príro-
 da, ba i manželka jeho si želala odst-
 na Pršianoch, predsa pevné svoje rozhod-
 nutie nepomenil.

Jeho odchodom práca znovu
 raspadla. Spala však a smúla svoj posledný
 sen, sen o odchode i lopát a slávnost-

nom ukončení prác. Bol to májový deň
vďačného vzdýchnutia, Chvalabohu!"
dňa 28. mája 1947.

V dejinách priateľského vodovo-
dov nech sú pamätné tieto dni:

19. jún 1907 práca emienka o vodovode,

9. marec 1943 odovzdanie stavby,

28. máj 1947 - ukončenie prác. Teda
plných 40 rokov trvala stavba láto.

Žiaľke dokonale mohla veriť v dušiach
občanov, pre ktorých sa robila. Len či
bude aj práca materiálne tak dok-
onalá? No dúfajme, že bude dlho,
dlho slúžiť nám i budúcnosť k zdrá-
vnu i k všeučelnej potrebe.

Celkový náklad na tieto stav-
by nech zaračí kronikár, za čas
ktorého sa prevedie kolaudácia.
Tak isto nech vtedy ocení zásluhy
jednotlivých osôb už či z vedenia, sta-
vebných prác či z robotníctva.

Doteraz sme si veru ešte dostatočne
neopísali pomery v našej obci bez vody a
ako sa vôbec voda vyrábala, dovážala alebo
aj kradla u nás. Snáď povojnové časy
sa zlepšia a bude snadnejšie radovať
film a fotograficky zachytiť niektoré
momenty z robotníctva vody v suchom

lete, v ľubej a suchej zime, kde byly studne a ako sa čerpala z nich voda. Latiat' však len písomne máremu podľa obráz alebo poučenie.

V obci byly 4 verejné studne, z toho 2 hlboké cisterny a 2 pramene viac alebo menej prehlbené. Hlavná studňa bola La Harov. Z nejto zásobovala sa vedou väčšia časť obce. Je umiestená za domom Ondrejku v jarku. Je pomerne dosť vydatná - v dobe dažďov plná, cez suché leto alebo zimou voda úplne sa vyčerpala. Tu bývaly neraz aj svadby pre vodu, volášte, keď sa muselo čakať aj hodinu, kým sa narberalo na vedro vody. V takýchto časoch sa schádzalo po skalách dnu do studne. No nebolo to ani príjemné ani hygienické (odrávi). Na čičmách malepený hnoj z masťale ľakto sa dostal na skaly a keď vody pribudlo, voda ho pohltila a ľudia s vodou rare ho len pohltili. Druhá ľakáto studňa bola za Harov. Tu bral vodu len ten kúľ. Táto sa tiež dosť skoro stratila, lečo trochu dlhšie bolo sucho.

Väčší prameň je Horná studňa, ktorej odboková voda znovu sa vnikne

do rime a za Talianov znovu vyvierá.
Na Hornej studni býva najdlhšie voda.
Lútkovná studňa bola Ma úrkych
na Balovic ostredku. Pomerne najlep-
šia a v najväčšej číslote udržiavaná
studňa. K tejto sa rásobila predná
časť obce až po Debnárov.

V lele sa chýlala dárčová vo-
da so sbricok. V rime sa topil such.
Ináč v lele sa voda nosila na chrbte,
na vore z Badínskeho jarku, z Kávo-
rov, z Priedolia, alebo zpora Rocholi.
V rime na samiaci z Priedolia, alebo
na krnačkách z Studienok. Venu
bolo to beba nosiť hodne vody tam,
kde bolo viac slatku. Chvalabohu
to všetko teraz sú len spomienky.

Prels:

Teč, vodička, teč,
večne, neustále,
jak slovenská rieč
krásli tiečo kraje!

Ty prúdiš rílami rime,
kde ríje slovenské plemä.

Nečuduj sa slovenskému príhovoru:

„Pod, vodička, pod k nám
do dediny dolu!“

Pamätáš sa, ako sme Ťa stále zvali:?

Ty si z hôr,
i ľudia z hôr

tvrdou rukou marotnatou
chodniček Ťi upravili.

- Tvoj príchod sme oslávili.
Vitáme Ťa, že si prišla
vyčistená, čistá - bystrá.

A preto len keď,
večne, neustále,
veď si pre Pršany
oraj Božie poroknanie.

Takéto myšlienky preletia hlavou
Pršaničana pri štedrej studni, chrliacej
čistou vodu do vedra pri spomienkach
na nedávne ťažkosti so zosobstarávaním
vody. Usmajte, ľudia, len vodovod
i tá elektrika, predsa je len výhoda!

Dňa 5. nov. 1946 prijali Pršany
nového učiteľa Ondreja Dobruku, ktorý
hneď sponzoroval veľké činy a úsilia,
ktoré vykonal jeho predchodca Pavol Klo-
bušník pre povznesenie tunajšej horkej
dediny. (Práca vodovodu sa dokon-
čila a počiataly elektrizácie boli

v plnom prúde).

Nový nálet lízá si učel abjci program a to povmiešl obec kultúrne. Medz v prvý deň jeho príchodu vo večerných hodinách išla sa mládež do spoločnej lunajšej školy a požiadala p. učiteľa a riadku divadla Kratochvíli od Urbíckej. Keďže nebolo dosť horev učiteľov i mládež učitel. Premiéra nového divadla bola v poslednú novembrovú nedeľu. Na Mikuláša bol usporiadaný kabaret, za režie p. O. Kúča ra, teat. úrad. Divadlo i kabaret štýly sa veľkú pozornosť a obľubu divákov domácní i cudzích, čo prispelo k ich kultúrnemu cíteniu a pokroku. nie.

Rok 1947 je dôležitým medailom vo vývoji obce Horné Práany. Tohto roku dňa 23. januára bola ukončená elektrifikácia a 28. mája úplní dokončené služby vodovodu. (Podrobnosti o elektrifikácii a stavbe vodovodu nájsť učiteľ v predchádzajúcich paragrafoch).

Rok:
1947.

Kultúrny život sa rozrastá navievaním divadiel Dedinský krutau a Dúdar. HOD pod vedením ovet. ref. O. Dobrila usporadiva v zimných mesiacoch ovetové a tuda. njehomé prednášky, rázu kultúrno-politické.

ho (prednášal p. Sabnč, učitel), osovínárske - ve-
 liárskeho (prednášal p. Travník, stôl), poľnoh-
 podárskoho (p. O. Šupko-Macib) a z obom
 peňažníctva p. O. Kúčan, kurb. úradník. Pred-
 náškami prispeli ešte p. Anna Vozárová-
 -Kúčanová, p. Ján Šupko - Wyznár a p. Ondrej
 Vozár, učiteľ D.H.

Kultúrna činnosť Lousov roku v di-
 vadelníctve upadá, lebo z D.H. odchádza-
 jú na vojenskú službu iniciátori a herei;
 ale Matyáš Vozár, Ondrej Kúčan, kurb. úr. a
 tiež Ján Kúčan - Šauib. Hoci p. učiteľ D.H.
 sám dáva podnety, svoláva mládež, predsa
 niekedy prospesného výsledku. No, činy s mládežou
 boli i tak zaslúžené pekné, ale s mládežou
 školstva, ktorá sa vedenia svojho učiteľa u-
 hájala a povinnosť občianstva peknými di-
 vadelnými výstupkami (čím utrpela kaub-
 dospela mládež). (O kultúrnej činnosti školstvej
 mládeže vid' ešte v školstvej kronike!)

Nasledujúci rok 1948 je význa-
 mným medzníkom v celonárodnom i štátnom
 meraní. Nový pomer človeka k človeku
 a človeka k práci vyhlásujú zbytky kapita-
 listov a reakcionárov i z vedenia štátneho
 aparátu - z ministerských kresiel. Ako po-

**Rok:
1948.**

brodovost a pracovitost tuda smerujica s mile
socializmu v kuhijel februárových dvoch stvára
sa parazitov, ktorí chcú zomiera rozkladovať
osobu telo národa a štátu na alor pracujúceho
tému slovenského a českého. Proste povedané :
túdi zohel tyfel, ktorí sŕi proti jeho zájmom a
ktorí chcú prekypieť balí boduoly, ako sú
klenoly slovenského národného postavia.

Do iniciatívy odhorujúc organizácii a od-
bojovnej stopie utvorený bol kohedný aččný
výbor národného frontu českého Slovákov. Aččný
výbor utvorený bol i v našej obci, ktorého úlohou
bolo pozorovať, poprípade i sŕikat túdi re-
akcionárskych, či protištátnych činov a za-
meraní. Na Pránoch takéhoto stovku netr-
to a ani nieta. Preto keď plus zvláčil
nad apiatovníkov reakciu.

V dôsledku vŕizstva pohorujúc
síl nad poracovou reakciou ÚAV vyhlásil
na území Slovenska, národnú smernú vŕiz-
stva, ktorá bola dňa 11. apríla 1948. Aby aká
malv sledky priek i v našej dedinke, uin-
tel Ondrej Dobík (prvotredníctvom miest-
neho roklam vyval otváranie talto:
Kedže pracujúci túd vo veľkých
krajet Republiky prejavil svoju radob-
nad vŕizstvom pohorujúc síl, bym, že

v posledný tretine februárových dní poraziť reakciu, prejať veľkú iniciatívu v budovateľskom úsilí a v dobrovoľných pracovných akciách.

Aby sa tieto snaha, resp. akcia podchytila dohodol sa štvrtý akčný výbor Národ. fronty na vyhlásení celošľachetnej Národnej smeny výživy, ktorá bude jednotlivo organizovaná na celom území Slovenska 11. apríla 1948.

V dôsledku toho Okresný akčný výbor v Koš. Bystrici vyjadrí veľké občianstvo občanov a ľahký občianstvo našej obce, aby sa plne zapojilo do akcie. Národnej smeny výživy. Okrem určenej spoločnej práce, ktorá sa vykoná v rámci Národnej smeny výživy mal občianstvo nosiť papier, handry, fytotivé železo a rôzne kovy. Pri štiepaní papiera treba dbať, aby nebol mastný a smiešaný so smetmi, alebo kôškami dreva. Handry nech sú suché, teda nie mokré.

Viem, že občianstvo pochopí význam Národnej smeny výživy a každý občan alebo mladý plus sa zapojí do jej realizovania, čiže uskutočnenia, najmä v našej

obci. Národná smena vltázostra bude veľkou školou ľudovo-demokratickej morálky. V spoločnej práci v prospech celku, v dobrovoľnej práci upravený sa ten charakter, ktorý robí z človeka - jeduoliva uvedomitého priekusníka ľudovo-demokratickej spoločnosti.

Verím, že táto akcia priniesie veľmi výsledky, za ktoré sa ma veľmi. Teľtú do práce!

A ľud našej obce naozaj priamo, pekne pochopil význam „vltázostra“ a vedome sa zapojili tak študentská mládež ako i dospelí do jej prác, čoho dôsledkom sú nasledujúce výsledky:

1, vyromaná, skalami vyložaná, písom vypraná a upravená bola obráťka pre autá a povozy pred Debnárov na plochu 100 m².

2, v horskej časti niečo chotira vyprané bolo 10.000 sadenie.

3, čiastkové upravené boli obeoné cesty a cieleoné.

Priča, ktoré sa vyfomale podľa úradného odhadu im hodnotu do 10.000 Kčs.

Študentská mládež ošpracovala veduo 150 hodín. O jej výsledkoch a priebehu práce môže sa určite dozvedieť z nasledujúceho v študentskej kronike.

Kronikárskeho zaslyšenia a po-
zornosti poslulujú si i tohoročné voľby
do štátneho zhromaždenia, konané 31.
mája 1948. Aby sa voľby národa a štátu
zbytočne naktičovali na predvolebných kam-
paniach, škiepkach a tak nallista pra-
vivot a morálka ľudu stlačily sa voľby
politické strany v jedno a utvorily tzv.
jednotnú kandidátku národného frontu. Kto
nesúhlasil s uvedenou kandidátkou mal mož-
nosť voliť bielym listom (križovkou). Keď
v našej obci väčšina občanov nevolila stro-
nami, predsa sa ukázala politická opre-
tosť Pövančov, ako vidieť z uvedeného
prehľadu volieb. Volilo spolu voličov 27
toto mužov a žien. Za jednotnú kan-
didátku hlasovalo 160 voličov. Bielych list-
kov bolo 24 a neplatných 2.

Teda, každý ľud našej dediny
ukázal pokrokovosť mysli v budovateľ-
skom usilí svojej obce za posledné roky,
ale i jednotu a pokrokovosť v voľbách.

[Faint, illegible handwriting in a ledger format, possibly containing names and dates.]

[Faint, illegible handwriting at the bottom of the page, possibly a signature or date.]

Kolaudácia vodovodu bola prevedená
dňa 7. júla 1949 za prítomnosti podpísaných:

Za S.P.D.R.:

J. G. Božecenský

Ing. Josef Neufauer
mestský inžinier, stávk.

Za K.V.V. B. Dyžetice

techn. referent - vodohosp. odd.

Ing. M. V. K.

J. V. K.

Stavba previesol v r. 1942-1947:

Firma Ing. Václav Karavala, staviteľ
Mlýnská, Kukučínova a. S. t. d. občan S.P.R.

Ing. V. Karavala

Ing. V. Karavala
stávk. inž. dozor.

inžinier

M. V. K.

sejantník M. V. K.

Ondřej Kiseň

Jan Dobrotej

Poznámka:

Dalšie záznamy do obecnej kroniky
napísal učiteľ Julius Michalík, ktorý
prišiel do Horných Přiesan dňa 1. fe-
bruára 1951.

Počas vojnových udalostí v tu najšej obci okrem viacerých iných budov bola najväčšmi poškodená školská budova Národnej školy v Horných Píšanoch. Stalo sa tak v mesiaci marci roku 1945., keď sa niekoľko dní stal front v tu najšej obci a jej blízkom okolí.

Preto po skončení vojny v roku 1945 bola prevedená oprava školskej budovy aspon natoľko, aby sa v škole mohlo vyučovať. Boli namurované dve veľké diery spôsobené delostreleckými granátmi do školskej budovy, z nich jedna do školskej učebne a druhá do izby v učiteľskom byte. Boli rasklené povybíjané okno a prevedená aspon najpotrebnejšia oprava školskej strechy. V prvom roku po skončení vojny bola postavená nákladom vyše 10.000.- Kčs nová školská dreváreň na miesto predošlej, ktorá bola cez vojnu plnými rásakmi úplne zničená. O niekoľko rokov pordejšie bolo zadovážené aj nové školské zariadenie do učebne.

V roku 1950. bola prevedená generálna oprava celej školskej budovy. Celá školská budova bola zvonku znovu ošakovaná. Vankovka bola opravená aj vnútri budovy a všetky miestnosti v nej boli vymaľované. Generálnu opravu previedol Matej Oravec, murársky majster v Horných Písaňoch. Bola opravená aj strecha na školskej budove. V pláne a rozpočte generálnej opravy boli zahrnuté aj nové odkvapové žleby a rúry namiesto predšlých, ktoré boli vojnou zničené. Pre veľký nedostatok plechu však nemohli byť urobené nové žleby a rúry, lebo na túto opravu nebol pridelaný žiadny plech. Tak nemohli byť úplne zahladené všetky stopy po vojne. Je to na škodu celej budovy, lebo bez odkvapových žlebov čiape voda zo strechy na múry, ktoré tým vlhnú, čo im veru není na osok. Generálna oprava školskej budovy si vyžiadala celkový náklad vyše 56.000.- Kčs. V roku 1952 a 1953 boli znovu zafarbené všetky dvere a okná na celej školskej budove.

Po učiteľovi Ondrejovi Dobrikovi prišiel za učiteľa do Horných Pršian Daniel Lišiak rodák x Ľubietovej, ktorý tu pôsobil 1 rok.

Po ňom nastúpil učiteľ Štefan Fekete, ktorý pôsobil na Národnej škole v Horných Pršianoch až do 1. októbra 1950, ktorého dňa narukoval k vojsku nastupiac vo vojenskú prezenčnú službu.

Namiesto neho nastúpila nekvalifikovaná učiteľka Etela Marková x Dolnej Tureckej, ktorá tu pôsobila len za 4 mesiace do 31. januára 1951, kedy bola preložená za učiteľku na Národnú školu v Hrochoti.

Dňa 1. februára 1951 nastúpil na Národnú školu v Horných Pršianoch učiteľ Julius Michalík - rodák x Banskej Bystrice, ktorý tu pôsobil za 4 roky a 7 mesiacov t. j. až do 31. augusta 1955 kedy bol preložený na Národnú školu v Harmanci - Papierni.

Po ňom prišiel x Národnej školy v Kordikoch učiteľ Štefan Fekete, ktorý tu už predtým učil do odchodu na vojancinu.

Drevené školské ráchody, ktoré boli postavené súčasne so školskou budovou už dávno nevyhovovali z hygienického ani z estetického hľadiska. Preto cez letné prázdniny v roku 1951 boli postavené nové drevené školské ráchody. Staré ráchody boli postavené zo zdravotného hľadiska na veľmi nevhodnom mieste - práve oproti obloku z kuchyne učiteľského bytu. Preto nové ráchody boli postavené na inom vhodnejšom mieste vedľa školskej drevárne. Nové školské ráchody sú síce tiež postavené len z dreva, ale pod nimi bola najprv urobená veľká betónová žumpa, čo pod starými ráchodmi nebolo. Tak aj v tomto ohľade sa urobil značný pokrok. Celkový náklad na nové školské ráchody si vyžiadal sumu vyše 10.000.- Kčs.

Cez jarné mesiace v roku 1952 bol urobený nový drevený plot okolo školského dvora a školskej záhrady od cesty i od celej východnej strany. Hodnota celého

plota - vykonanej práce i všetkého potrebného materiálu bola vyše 5.000,- Kčs.

Na jar v roku 1953 bol urobený zase ďalší kus plota a sice celý nový plot medzi školským dvorom a školskou záhradou. Celkový náklad na tento plot bol vyše 3.000,- Kčs. V budúcnosti treba ešte aspon postupne ako to pomery dovolia urobiť plot na severnej a západnej strane školského pozemku, lebo terajší drevený plot je už úplne zhnitý a na kuse je aj zvalený.

Školský dvor slúži na hranie a telesnú výchovu žiakom, keď sú v škole i po vyučovaní. Je to jediné väčšie rovné priestranstvo v obci, kde sa môžu deti hrať. Pretože v tunajšej obci niet vôbec žiadne športové ihrisko - čo je veľký nedostatok najmä z hľadiska zdarného telesného vývinu mládeže - hrávajú sa stále na školskom dvore deti, mládež ba často aj dospelí. Od jari až do zimy býva na škol.

dvore vždy veselo a ako to všade býva, kde sa mládež hrá aj hodne krikú. Najmä cez nedele a sviatky poschodi sa tu mládež v celej dediny a hrá sa tu najmä volejbal (odbijaní). Spolu s mládežou sa hrávajú aj dospelí.

Inokedy sa zase hrávajú na šk. dvore futbal (kopaní) najmä chlapci - mladší i starší, ba aj mládenčci. Je to síce malý priestor na túto hru, ale chlapcom aj to stačí, lebo iného východiska v múde nateraz niet, nakoľko ako som už aj spomenul v tunajšej obci niet dosiaľ žiadne športové ihrisko.

Pri hrani na školskom dvore sa niekedy stáva, že sa futbalom rozbije oblok na škol. učebni, alebo eternit na streche, škridlica na drevárni, inokedy zas doláme latka na plote okolo dvora. Potom to obyčajne veľmi dlho trvá, kým sa taká i hoci malá škoda dá do poriadku. No pri hrách to už tak býva.

Zo spomenutých príčin sa v tu-
najšej obci už veľmi dávno pomý-
šľa a hovorí o potrebe nejakého kri-
šťa pre mládež. Bol urobený aj po-
kus, začalo sa pracovať na úprave
krišťa, ale potom celá záležitosť
ostala stáť. Miestny národný vý-
bor rozhodol, že si mládež môže
urobiť krište na pozemku poniže
Potravného družstva „Jednota“.
Na tom pozemku mládež vyrúbala
niekoľko stromov a začala s úpra-
vou terénu, ale potom všetko necha-
la stáť odôvodňujúc to tým, že by
to bol malý priestor na krište, tam
by bol potrebný veľmi vysoký plot,
aby sa futbalom nerobila škoda po
okolitých ráhradách atď. Preto sa
tam neuskutočnilo ani volejbalové
krište.

Cez zimu si mládež robieva
klžište na školskom dvore, kde
odhádzajú sneh a potom polievajú
hadicou dvor vodou z hydrantu
pri školskom dvore. Tak si urobia
pomerne dosť veľké klžište.

Do všetkých športov v tu-
najšej obci má najlepšie pod-
mienky lyžiarsko. Obec Horné
Pršany sa nachádza v horskom
teréne, ktorý je najmä smerom
na Vysočinu vhodný na lyžova-
nie. Tiež sánkovačie je medzi
tunajšou mládežou veľmi oblú-
bené a rozšírené, lebo sú tu k to-
mu dobré podmienky. Snehu tu
býva hodne. Na jar, keď dolu
pri Hrone snehu už niet a začí-
najú tam už orať, tunajšie deti
sa môžu ešte veselo sánkovať.

Omnoho horšie to bolo do
nedávnej minulosti cez leto s kú-
paním. Tunajšia mládež sa ne-
mala vôbec kde kúpať a tak sa-
morejme nemala ani žiadnu mož-
nosť naučiť sa plávať. Chlapci
sa chodievali kúpať ďaleko od
dediny do doliny na juh. Tam
si skalami a šuplatami zástavili
malý jarček, ktorý tam tečie a
v takto vzniklej „žumpe“ sa po-
tom kúpavali.

Takéto kúpanie v jarčeku patrí však už minulosti, lebo v roku 1954 sunajší obyvatelia postavili železobetónovú vodnú nádrž, ktorá slúži ako kúpalisko pre mládež i dospelých a súčasne i ako vodná nádrž so zásobou vody pre prípad požiaru. Tak okrem vodovodu a studni je dostatočná zásoba vody na hasenie. Všetky práce súvisiace so stavbou vodnej nádrže vykonali sunajší obyvatelia ako brigády. Hodnota všetkých vykonaných prác spolu i s oploštením pozemku, na ktorom je kúpalisko i všetkým potrebným stavebným materiálom je vyše 50.000,- Kčs.

Obyvatelia sunajšej obce museli od nepamätli chodiť do mesta len peši, prípadne na voze alebo na saniach. Tak isto aj tí, čo chodia každý deň do práce a žiaci do školy. Zauvideli obyvatelom iných obcí, že tí

majú v obci železničnú stanicu. Napríklad obce, ktoré sú pri Hrone, či už od Banskej Bystrice smerom k Breznu n./Hr., alebo smerom cez Harmanec do Vrútok, alebo smerom do Zvolena.

Z obce Horné Pršany je veľmi pekný rozhľad na všetky strany, ale najmä na dolinu popri rieke Hron od Banskej Bystrice do Zvolena. Tadiaľ každý deň prejde mnoho vlakov. Pri pohľade z Pršian sa zdajú vzdialky len ako malé detské hračky, alebo ako čierne dymiaci hadi.

Keď sa tak podíval niektorý z obyvateľov tunajšej obce na vlak idúci Pohroním, iste si pritom pomyslel, že obyvatelia tých obcí, čo sú pri vlaku, majú v porovnaní s pršancami veľkú výhodu. Také myšlienky prichádzali na myseľ tunajším obyvateľom najmä vtedy, keď bolo zlé počasie, alebo keď sa ustali vracali z práce domov. Inde mali vlak, alebo autobus - len naši obyvatelia museli chodiť len peši.

Je potrebné tu v obecnej kronike aj podrobnejšie opísať koľko sa tu najší obyvatelia trápiť a v minulosti peši nachodili, aby si mohli zarobiť aspon na skromné každodenné živobytie. Je to treba zaznamenať najmä preto, lebo nová, mladá generácia si nebude môcť vedieť dostatočne predstaviť pomery za akých žili ľudia v Horných Prísanoch kedysi. Mládež nebude snáď ani veriť, že to bolo vôbec možné.

A dospelí ľudia, ktorí za takých pomerov kedysi v detstve, alebo i v svojom dospelom veku žili, nebudú si na to chcieť ani len spomínať, prípadne na to aj zabudnú. Lebo ľudia ľahko zabúdajú na to, čo bolo v minulosti zlé. Na horšie pomery sa ľahko zabúda najmä vtedy ak sa majú ľudia lepšie. Mnohí ľudia najmä z mladej generácie považujú pomery, v ktorých žijú a všetky výhody i vymoženosti v nich za celkom samozrejme, čo muselo prísť a prišlo samo od seba.

Napríklad teraz každé dieťa, ktoré s úspechom skončí piaty postupný ročník národnej školy môže chodiť do strednej školy a ak prospieva môže potom prípadne chodiť aj do rozličných vyšších škôl v Banskej Bystrici. Prítom nemusí tam vôbec bývať, ani nemusí chodievať peši, ale môže sa do škôl v Banskej Bystrici každý deň pohodlne vozovať autobusom. Túto výhodu si však mnohí naši žiaci nevedia vôbec vážiť. V škole i mimo školy sa niektorí nechovajú tak, ako sa patrí chovať žiakom a pionierom. Dáktorí považujú školu za zlo a možnosť chodiť do škôl v Banskej Bystrici za nemilú povinnosť, miesto toho, aby mali radosť z toho, že teraz má každý možnosť dosiahnuť vyššie vzdelanie. Dá sa to usúdiť podľa toho, že sa mnohí žiaci tešia z toho, keď sa niekedy pokazi autobus, že nemusia ísť do školy. Ani ich nenapadne, že by išli do školy peši, prípadne do Malachova

na autobus. Tu radi, že nemusia ísť do školy. Niektorí žiaci, ktorí chodia do strednej školy navyše aj prídu autobusom až do Banskej Bystrice, tam však namiesto do školy idú „poza školu“. Oni tomu hovoria svojim žiackym výrazom že „idú na lôgošku“.

Pri cestovaní autobusom sa niektorí žiaci nechovajú tak, ako sa patrí žiakom. Čiastočne sú tomu na vine aj niektorí dospelí ľudia, ktorí dávajú zlý príklad žiakom. Dospelí ľudia by mali nielen slovami, ale svojim slušným chovaním dávať žiakom a vôbec mládeži dobrý príklad.

Keďysi z Horných Pršian nechodievali žiaci vôbec do mesta do vyšších škôl. Keď bola ešte len šesťročná povinná školská dochádzka, po vychodení 6 ročníkov ľudovej školy ostávali žiaci buď pomáhať svojim rodičom (pomáhať v domácnosti alebo v hospodárstve), alebo ísť za učňov do obchodov, na rozličné remeslá alebo do rôznych iných zamestnaní.

Teraz dvanaásťročné deti chodia do školy a užívajú ešte radosti detských rokov. Kedysi deti v tom veku (najmä chlapci) už museli začať každý deň chodiť do práce, už museli začať aj sami trebárs skromne zarábať. Tým čiastočne pomáhali vyživiť svojim rodičom najmä viacčlenné rodiny, v ktorých mali viacej detí. Ved' kedysi nebolo to, čo dnes považujeme za samozrejme, aby zamestnani živitelia rodín dostávali rodinné prídavky t. j. výchovné na deti.

Tažko by bolo vymenovať všetky miesta a pracoviská, kde boli zamestnani a kam museli každý deň peši chodiť obyvatelia obce Horné Pršany. Napríklad chodievali peši do roboty do textilnej továrne (Beniačovej), ktorá je v Ban. Bystrici ^{pri} t. xv. „Radvanských kasárňach.“ Robiť sa začínalo ráno o 6. hodine. Cesta do Pršian nebola veľmi dobrá a miestami bola i hodne strmá. Najmä úsek hore od Kráľovej a od vojenského skladu

až hore do dediny boli v zlom stave dotiaľ, kým tam nebola urobená poriadna nová hradská.

Preto kto išiel na 6. hodinu ráno do Banskej Bystrice do roboty musel veru veľmi ravočasť vstávať hore. Najmä keď bolo veľmi zlé počasie, alebo v zime, keď sa sypal sneh a vietor narobil záveje, bolo treba vstávať už po 3. hodine a po 4. hodine bolo treba už ísť z domu, aby pred 6. hodinou mohol byť prišancan už na svojom pracovisku.

Tri chlapi z Pršian chodili robiť na pilu „Industria“ (kde bol spolumajiteľ žid Hein z Ban. Bystrice). Tá pila bola kedysi na s. xv. „Uhlisku“, tam kde sú teraz garáže a celý podnik ČSAD závod 1601 v Radvani. Furmani z Pršian tam vozievali aj potrebné drevo.

Keď za prvej Československej republiky na vrchu Laskomer nad Banskou Bystricou stavali rádiovysielačiu stanicu, chodievali niektorí chlapi z Pršian robiť až tam.

Možno si ľahko domysliť a predstaviť, ako ustali sa vracali pred večerom domov k svojim rodinám po celodennej práci a niekoľko-hodinovej chôdzi. Veru boli to skutočne zaslúžené peniaze, keď niektorý chlap z Píšian okrem práce na stavbe rádiovysielačkej stanice musel ísť každý deň peši až z Píšian cez Banskú Bystricu na vysielачku a po skončení roboty zase len peši do Horných Píšian.

Niektorí chlapi z Píšian chodievali do roboty ešte aj ďalej. Napr. niektorý chodieval do práce každý deň až do Slovenskej Ľupče a to nspočiatku peši, potom si kúpil starší bicykel, na ktorom potom kým sa dalo chodil do roboty.

Veru boli to tisícky kilometrov, ktoré za mnoho rokov prešli dohromady peši túnajší obyvatelia do práce a naspäť domov, aby si mohli zarobiť tak na živobytie pre seba i pre svoje rodiny. Preto niet sa čo diviť, že už oddávna túnajší ľudia veľmi

úžili sa autobusovým spojením.

Po skončení druhej svetovej vojny aj v našom okrese boli zavádzané nové autobusové linky. Keď začal chodiť autobus do Malachova, začali tam chodiť na autobus aj najbližší ľudia. Tým sa našim ľuďom aspon trochu pomohlo, lebo ísť cez háj dolu do Malachova bolo predsa omnoho bližšie, ako ísť peši až do mesta. Keď sa však nasypalo mnoho snehu, lebo sa lial dažď, alebo bola tma, bolo ťažko ísť aj do Malachova.

Preto výhodnejšie bolo, keď do Horných Píšian chodieval na nákladnom aute (s plachtou) šofér súdruh Koreň z Kráľovej. To sa už mohli ľudia doviert na nákladnom aute až do dediny. Po dlhšom čase však táto doprava prestala. Konečne najbližší ľudia sa začali väčmi domáhať zavedenia autobusovej dopravy aj do Horných Píšian. Pričinil sa o to aj najbližší MNV na čele so svojim

predsedom Jánom Inopkom č.d. 55. Konečne ČSAD vyhovelá žiadosti tunajších obyvateľov a bol prislúbený autobus, ktorý bude chodiť do Horných Pršian. Prv však museli tunajší obyvatelia dodať a popri celej ceste všade kde to bolo potrebné zakopať (postaviť) drevené smerovníky a na niektorých úsekoch popropravať cestu.

Len potom v jednu peknú júnovú nedeľu v roku 1951 popoludní bola slávnosť otvorenia autobusovej linky do Horných Pršian pred potravným družstvom, kde bola postavená aj pekná slávoobrána. Na novom autobuse okrem zástupcov ČSAD prišli aj iní hostia. Po privítaní a oficiálnom slávnostnom otvorení novej autobusovej linky bola v sále potravného družstva hostina, ktorú pripravili tunajší obyvatelia. Na druhý deň autobus už riadne chodil podľa cestovného poriadku. Prvým šoférom, ktorý tu na dlhý čas chodil aj býval bol Rudolf Greško.

Dost strmá cesta do Horných Písián, ktorá ide väčšinou stále nahor, značne prispieva k tomu, že sa na tejto linke autobusy dost často karia. Preto za niekoľko rokov boli tu vymenené rozličné autobusy. Väčšie ťažkosti pre autobus a vôbec pre dopravu nastali v zime roku 1951/52. Napadlo veľmi mnoho snehu a vietor potom narobil také veľké záveje, že sa cesta stala pre dopravu úplne neschodnou skoro za štvrt roka. Preto aj náš autobus vozil našich ľudí do Malachova, odkiaľ museli potom chodiť len peši.

Z toho dôvodu v nasledujúcu zimu bol urobený veľký, drevený pluh, ktorý je stále v tunajšej obci. V prípade potreby naši furmani s ním preorávajú (odhrňajú) sneh na ceste. Štátna cestná správa sa tiež lepšie stará o schodnosť našej cesty pre dopravu po celý rok. Preto teraz sa už nikdy nestane, aby autobus k nám za dlhší čas nechodil, i keď sa niekedy stane, že sa autobus pokazí.

K významným udalostiam, ktoré sa v posledných rokoch dotkli najmä obyvateľov patri menová reforma a zrušenie lístkového systému od 1. júna 1953.

Už niekoľko mesiacov predtým si ľudia medzi sebou všeličo povrávali o tom, že je medzi ľuďmi veľmi mnoho peňazí, že sa preto asi budú peniaze zamieňať. Nikto však nevedel povedať nič určitého, boli to len rozličné dohady a mienky ľudí. Ďavše sa o týchto veciach začalo medzi ľuďmi hovoriť viacej ako inokedy. Vtedy obyčajne nastala medzi ľuďmi akási panika a mnohí ľudia, ktorí mali veľa peňazí, začali všeličo v obchodoch kupovať, aby neprišli o peniaze, alebo preto, aby sa aspoň niečo kúpili. Keď však za niekoľko dní neprišlo k zámene peňazí, ľudia sa zase uspokojili.

Až 1. júna 1953 došlo skutočne k menovej reforme a s tým súčasne aj k zrušeniu lístkov na potraviny a na textilný tovar (šateniek t. j. bodov na textil).

Od tohoto dňa vstúpili do platnosti nové papierové i kovové peniaze. Pri zamieňaní starých peňazi na nové postupovalo sa takto: Peniaze čo mali ľudia uložené na vkladných knižkách vo všetkých peňažných ústavoch sa prepočítali v pomere 1:5 (jedna k piatim) t.j. 1 nová koruna za päť starých korún. Peniaze, ktoré mali ľudia v peňažných ústavoch na t. xv. „viazaných vkladoch“ - t.j. také čo boli uložené pred menovou reformou po skončení druhej svetovej vojny v roku 1945 všetky prepadli t.j. úplne stratili platnosť.

Toto sa trochu dotklo aj tunajších obyvateľov. Avšak omnoho väčšmi sa dotklo našich ľudí zamieňanie peňazi, ktoré mali v hotovosti doma, lebo tým zamieňaním boli mnohí tunajší obyvatelia značne poškodení. Také peniaze sa zamieňali takto: 300.- Kčs na každú osobu v rodine - domácnosti sa zamieňali v pomere 1:5 a všetky ostatné peniaze zamieňali sa v po-

mere 1:50 (jedna k päťdesiatim) bez rozdielu o akú veľkú sumu išlo. Tedy za 50 starých korún jednu novú korunu atď. napr. za 1000 Kčs starých zaměnili 20 Kčs nových a pod. Mnohí ľudia i v susednej obci mali doma v hotovosti značnú sumu peňazí - niektorí tisíce, iní aj desaťtisíce, ba našli sa rodiny, ktoré mali aj hodne vyše 50 000 Kčs. Avšak po zameneaní starých peňazí za nové im ostalo len niekoľko sto korún. Takých ľudí sa menová reforma nemile dotkla. Boli medzi nimi aj takí, čo si zarobené peniaze odkladali na stavbu nového domu, alebo na prístavbu, prípadne generálnu opravu domu. Po menovej reforme sa niektorí z nich nemohli vôbec do takej väčšej práce pustiť za veľmi dlhý čas. Takým menová reforma urobila škrt cez ich plány.

Preto väčšiu radosť mali susední ľudia zo zrušenia lístkov na potraviny a na textil (šateniek), lebo si mohli už voľne nakúpiť

potraviny i textilný tovar v potrebnom množstve, kdežto predtým boli veľmi obmedzení listkami. Dosiaľ boli dvojaké ceny a to nižšie ceny na tovar viazaný listkami a vyššie ceny na tovar určený „na voľný predaj.“ Od 1. júna 1953 boli zrušené tieto dvojaké ceny a namiesto nich začali byť platné nové, jednotné, znížené ceny na všetok tovar.

Menovou reformou boli mnohí tu najší obyvatelia veľmi poučení pre budúcnosť. Preto sa odvtedy ľudia viacej snažili nemať doma v hotovosti veľkú sumu peňazí, ale radšej hľadeli si za ne niečo kúpiť, alebo ich do dačoho investovať napr. do opravy domu, kumna, prístavby k domu, zväčšovania nových okien, izieb a pod. Viacerí za ušetrené peniaze si kupovali rozličný stavebný materiál a tak sa pripravovali k stavbe nových domov, alebo maštali a kumien. Niektorí sa pustili do stavby hneď ako si prichystali najpotrebnejší materiál.

Pre lepšie porovnanie s prí-
tomnosťou a budúcnosťou nexa-
škodi aj pri tejto príležitosti spo-
menúť, ako sa mali v Horných
Pršanoch ľudia pred niekoľkými
desaťročiami. Domy boli preváž-
nou väčšinou len drevené, pokry-
té šindlom, s malými oblokmi a
nevelkými oblokmi. Boli domá-
cnosti, v ktorých žila až osem-
členná rodina v jednej miestnosti.
V tej miestnosti sa varilo, vykoná-
vali sa tam všetky domáce práce,
ľudia tam bývali, jedli i spávali.
Zkrátka bola to miestnosť na všet-
ko pre deti i pre dospelých členov
rodiny. Podľa toho si možno pred-
staviť za akých ťažkých podmienok
niektoré rodiny žili. Nebolo im to
ani na zdravie. K tomu sa pridru-
žovala často nedostačujúca výživa,
chodenie peši každý deň do práce,
okrem toho práca na poli, ktorá je
tu omnoho ťažšia ako na rovine.
Veď niekde sa nedá s vozom ani
prísť, preto musia tu najší ľudia no-
siť len na chrbloch ťažké batohy
s obilím, so senom a hosp. plodinami.

Ako sa mali tu najší obyvatelia
 na prvej Československej republiky
 sa dá usúdiť podľa toho, že v ro-
 koch krízy, keď bola najväčšia
 nezamestnanosť, mali obyvatelia
 Horných Pršian v tu najšom ob-
 chode asi do 40 000 Kčs dlžoby za
 rozličný nakúpený tovar, najmä
 za potravné články. Keď bola xi-
 ma a mnohí ľudia boli celkom bez
 práce, ak chceli žiť, museli v obcho-
 de kupovať všetko len na úver.
 "Veď cex leso zaplatíme, keď budú
 chlapi robiť." — Týmito a podobnými
 slovami uspokojovali tu najší ľudia
 seba a prosili vedúceho obchodu
 Jána Šnorku — Mlynára (č. d. 55.), aby
 im cex ximu predal potravné člán-
 ky na úver. Od jari do jesene bolo
 však tak málo roboty, že ľudia len
 veľmi ťažko mohli z malého zárob-
 ku vyžiť a okrem toho zaplatiť aj
 dlžobu. Preto niet sa vôbec čo diviť,
 že za celých 20 rokov trvania prvej
 Československej republiky bol v Hor-
 ňoch Pršianoch postavený len jeden dom
 a ešte aj to na dlžobu, z čoho tiež vidno,
 ako sa vtedy mali tu najší ľudia.

Od 9. mája 1945 t. j. od skončenia druhej svetovej vojny bolo v tu najšej obci opravených veľmi mnoho obytných domov, maštali a iných hospodárskych stavísk, z nich niektoré menej, iné viac. V daktorých domoch boli prevedené adaptácie a prístavby. Značný počet domov bol takých, ktoré boli postavené úplne od základov.

Postupne ako to pomery a finančné možnosti dovoľujú, sú stavané stále ďalšie a ďalšie murované úplne nové domy, ktoré sú čím ďalej tým krajšie a modernejšie, vybavené všetkým príslušenstvom. Takto postupne stále stúpa bytová kultúra a životná úroveň tu najších obyvateľov, ktorých nároky na krajšiu a lepší život samozrejme neustále rastú.

V posledných rokoch okrem súkromných budov bola pri rozcestí v prostredí dediny postavená budova strojárne, v ktorej sú umiestnené 2 mlátačky, 2 sejačky a iné spoločné hospodárske stroje a je tam aj maštal pre obecného býka.

Pretože v tunajskej obci pribudlo hodne nových domov, bol v roku 1955 predĺžený vodovod až k transformátoru a elektrické vedenie popri ceste od domu Jána Snopku - Macička smerom k vodovodnému rezerváru, kde vznikla úplne nová ulica.

Kultúrna a osvetová činnosť sa prevádza tak - nakoľko to tunajšie miestne pomery dovoľujú. Čím ďalej tým väčšmi chýba to, že v našej obci dosiaľ niet kultúrny dom, v ktorom by bola dostatočne veľká sála so stálym javiskom.

O túto vec sa väčšmi začal zaujímať aj nový Miestny národný výbor v Horných Čišanoch, ktorý bol zvolený vo voľbách do národných výborov dňa 16. mája 1954. Za predsedu MNV bol zvolený Pavel Omiliak a za tajomníka Ondrej Riečan (č. d. 55.) Voľby boli prevedené za účasti všetkých voličov v Potr. družstve.

28. novembra 1954 boli v škole prevedené voľby do Národného zhromaždenia a Slovenskej národnej rady.

Po zdravotníckej stránke dosť pekne činnosť vyvíja Miestna skupina Československého Červeného kríža v Horných Pršanoch. Usporiadáva v školskej učebni pravidelné členské schôdzky a verejné zdravotnícke prednášky, ktoré sú často spojené aj s premietaním zdravotníckych filmov. Usporiadala aj zdravotnícky kurz prvej pomoci, ktorý viedol náš obvodný lekár z Radvane M U Dr. P. Lisecký.

Divadelní činnosť prevádzala najviac Miestna skupina Československého sväzu mládeže, Národná škola a Výbor žien pri MNV v Hor. Pršanoch. Ď divadiel, ktoré odohralo ČSM najviac vynikli hry „Miestny rozhlas“ a „Slasky x mätky“.

Niekoľkokrát boli u nás krát divadlo aj ochotnícke divadelné krúžky z Malachova („Buky podpolianske“), z Kremničky („Páva“) a z Kráľovej.

5. mája 1955 sme si kúpili premietací filmový aparát. Od vtedy bývajú aj u nás každý týždeň filmové predstavenia, ktoré ľudia radi navštevujú.

